

Η Αλληλοβοήθεια ενάντια στη Φιλανθρωπία

του Νώντα Σκυφτούλη

Αν και οι δύο έννοιες δεν έχουν καμία σχέση μεταξύ τους, ωστόσο μια περαιτέρω διευκρίνιση κάθε τόσο είναι αναγκαία. Ο Κροπότκιν έγραψε την Αλληλοβοήθεια την εποχή που είχε εμφανιστεί ήδη η φιλανθρωπία και είχαν κάνει την εμφάνιση τους οι πρώτες αντιφάσεις της. Τέλη του 19ου αιώνα ο καπιταλισμός βρισκόταν στην ανεξέλεγκτη και φιλελεύθερη φάση του, με τα κέρδη να συσσωρεύονται σε απεριόριστο πλάνο. Ακριβώς εκείνη την εποχή εμφανίζεται η φιλανθρωπία από ιδιοκτήτες εργοστασίων, οι ίδιοι οι οποίοι εφάρμοζαν ταυτόχρονα μια σκληρή πραγματικότητα για τους εργάτες στον χώρο του εργοστασίου και αρνούσαν οποιαδήποτε μεταρρύθμιση σε αυτό τον χώρο της εκμετάλλευσης.

Έκτοτε, η φιλανθρωπία συμβαδίζει -και είναι ανάλογη- με την έκταση της Ανισότητας. Όσο μεγαλώνει η ψαλίδα της ανισότητας τόσο διευρύνεται και η φιλανθρωπία. Σήμερα και τις τελευταίες δεκαετίες όπου οι ανισότητες είναι σε σημεία ρεκόρ και που δεν έχουν ξαναεμφανιστεί σε τέτοια ποικιλομορφία στον πλανήτη, η φιλανθρωπία πράγματι καταλαμβάνει αντίστοιχη θέση

Η μοντέρνα φιλανθρωπία είναι αναμφισβήτως καπιταλιστική· παράχθηκε και παράγεται από την μεγαλοαστική τάξη από την αρχή και μέχρι τις μέρες μας. Υπάρχει φυσικά και η θρησκευτική φιλανθρωπία, χριστιανική στην προκειμένη περίπτωση, με τελείως διαφορετικό φαντασιακό αλλά, παρά τις εξαιρέσεις, συμβαδίζει, συγχέεται και συνεργάζεται με την καπιταλιστική φιλανθρωπία. Πέραν πάσης αμφιβολίας, η τελευταία έχει ενσωματώσει κάθε διαφορετικό νόημα της φιλανθρωπίας η οποία συνίσταται σε ορισμένα πάγια χαρακτηριστικά.

Έτσι, το προνόμιο της φιλανθρωπίας το κατέχει μόνο ο άνθρωπος

ΤΟΥ «ΈΧΕΙΝ».

Φίλος του ανθρώπου και του φτωχού δεν μπορεί να είναι ένας φτωχός αλλά μπορεί μόνο ο πλούσιος και αυτό χωρίς αλλοιώνεται η πλούσια συνθήκη της ζωής του. Το κίνητρο του πλούσιου είτε είναι η τόνωση της αγοραστικής δύναμης είτε είναι η συμπλήρωση των κενών της εργασίας και της επιβίωσης, ως κοινωνικής συνέπεια επιφέρει την αναγνώριση αλλά και την ηθική νομιμοποίηση της κοινωνικής θέσης ενός εκάστου. Ο άπορος παραμένει άπορος και ο πλούσιος παραμένει πλούσιος, μιλώντας πάντα για τη συνθήκη της φιλανθρωπίας.

Με άλλα λόγια είναι προϋπόθεση της καπιταλιστικής φιλανθρωπίας ο άπορος να παραμένει άπορος και μάλιστα άορατος. Το θεσμικό πλαίσιο αυτό ακριβώς ενισχύει. Τον κατάλογο των απόρων γνωρίζει μόνο το κράτος και κανένας άλλος με την αιτιολογία της διαφύλαξης της αξιοπρέπειας του απόρου, αλλά αυτό έχει ως αποτέλεσμα το «προνόμιο» της φιλανθρωπίας να παραμένει κλειστό.

Στη συνθήκη της φιλανθρωπίας δεν υπάρχει έξοδος. Το άπορο άτομο είναι παθητικό από τη φύση του ρόλου αυτού, και ο ενεργητικός φίλος των φτωχών είναι που θα τον βγάλει έξω προκειμένου να νοιώσει την ευεργεσία και μετά πάλι μέσα μέχρι την επόμενη φορά. Με την φιλανθρωπία το παθητικό άτομο βρίσκεται στην εμπειρία του κλειστού της αρνητικής εξατομίκευσης. Εφαρμόζεται διαμέσου της φιλανθρωπίας ο ιδεολογικός πυρήνας του φιλελευθερισμού, που αρνείται την κοινωνία τεμαχίζοντάς την σε άτομα-ιδιώτες.

Αντιθέτως, η αλληλοβοήθεια είναι η καθολική κοινωνική σχέση η οποία αναδύθηκε εξ αρχής από την κοινωνία σαν η αναγκαία συνθήκη για την ύπαρξη και εξέλιξη του ανθρώπινου γένους. Ανεξάρτητα από την ανθρώπινη φύση, αν είναι καλή ή κακή, η αλληλοβοήθεια είναι σύμφυτο χαρακτηριστικό του ανθρώπου διότι είναι μια χρήσιμη μεσολάβηση. Χωρίς αυτή δεν μπορεί να πάει πουθενά. Έφτασε εδώ που έφτασε ο άνθρωπος μέσα από την

αλληλοβοήθεια, αν και ο Κροπότκιν προεκτείνει τη δική του Αλληλοβοήθεια και στον φυσικό κόσμο με έμφαση στο ζωικό βασίλειο, κριτικάροντας την πλαστότητα των αντιλήψεων που κυκλοφορούν για τον δαρβινισμό. Η αλληλοβοήθεια ποτέ δεν σταμάτησε σα διαδικασία όμως η διεύρυνσή της είναι πάντα το ζητούμενο. Άπειρα είναι τα παραδείγματα της αλληλοβοήθειας και άπειρες οι μορφές της. Ένα όμως είναι το χαρακτηριστικό της που είναι ταυτόχρονα και ο σκοπός της. Να κοινωνικοποιήσει το άτομο, μετατρέποντας την αλληλοβοήθεια σε μια διαρκή και κοινωνική σχέση.

Η αλληλοβοήθεια δημιουργεί δεσμούς αλλά και δομές αλληλεγγύης και αυτό είναι ιδιαιτέρως φανερό και παραγωγικό σε καταστάσεις έλλειψης και φτώχειας.

Η αλληλοβοήθεια ενεργοποιεί και τις δύο πλευρές, οι οποίες με τη σειρά τους ενεργοποιούν μεγαλύτερο κοινωνικό κύκλο φτάνοντας στην ενεργοποίηση όλης της κοινωνίας.

Αν και έχει μεγαλύτερο βάθος η αλληλοβοήθεια διότι απαιτεί την ισότητα προκειμένου να λειτουργήσει, υπάρχει παρόλα αυτά η δυνατότητα να λειτουργήσει και λειτουργεί και στον σημερινό κόσμο. Η δυνατότητα διαχείρισης της αλληλοβοήθειας συλλογικά από τους άπορους ακόμα και στις ατομικές περιπτώσεις ενισχύει την αλληλεγγύη της ισότητας και δημιουργεί τις προϋποθέσεις συλλογικής εξόδου. Και εδώ τα παραδείγματα είναι πολλά.

Η αλληλοβοήθεια αλλάζει και προχωράει την κοινωνία και το άτομο, η φιλανθρωπία διαχειρίζεται τη στασιμότητα του υπάρχοντος. Αυτό το γνωρίζουν ακόμα και τα μυρμήγκια τα οποία με ιδιαίτερη αυστηρότητα εφαρμόζουν την αλληλοβοήθεια στην ίδια μυρμηγκοφωλιά, για να θυμηθούμε τον εμπνευστή της Αλληλοβοήθειας Πέτρο Κροπότκιν. Φυσικά να διάβασε και το ομώνυμο έργο για πολύ περισσότερα.

Η αλληλοβοήθεια αλλάζει την κοινωνία, η φιλανθρωπία όχι.

Φωτορεπορτάζ από την αντικατασταλτική συναυλία στα Προπύλαια

Λόγω των γεγονότων των τελευταίων ημερών θεωρήσαμε πως έστω και αργοπορημένα (και επειδή το είχαμε υποσχεθεί) θα ήταν καλό να ανεβάσουμε τις φωτογραφίες και να υπενθυμίσουμε την πρώτη απάντηση που δόθηκε στις 30 Νοεμβρίου στην Αθήνα, με την μεγαλειώδες αντικατασταλτική συναυλία στα Προπύλαια που διοργάνωσε η πρωτοβουλία ενάντια στην καταστολή, όπου χιλιάδες κόσμου δήλωσε με την παρουσία του στο Χρυσοχοΐδη και την παρέα του ότι ο φόβος δεν θα γίνει συνήθεια μας. Ακολουθεί το κείμενο της πρωτοβουλίας και οι φωτογραφίες της Ελένης Πουλοπούλου

Μιλάνε για ασφάλεια, αλλά εννοούν την καταστολή.

Μιλάνε για κανονικότητα, αλλά εννοούν την αστυνομική αυθαιρεσία.

Μιλάνε για ανομία, αλλά εννοούν τις ελευθερίες.

Μιλάνε για άβατα, αλλά εννοούν τη διαφορετικότητα.

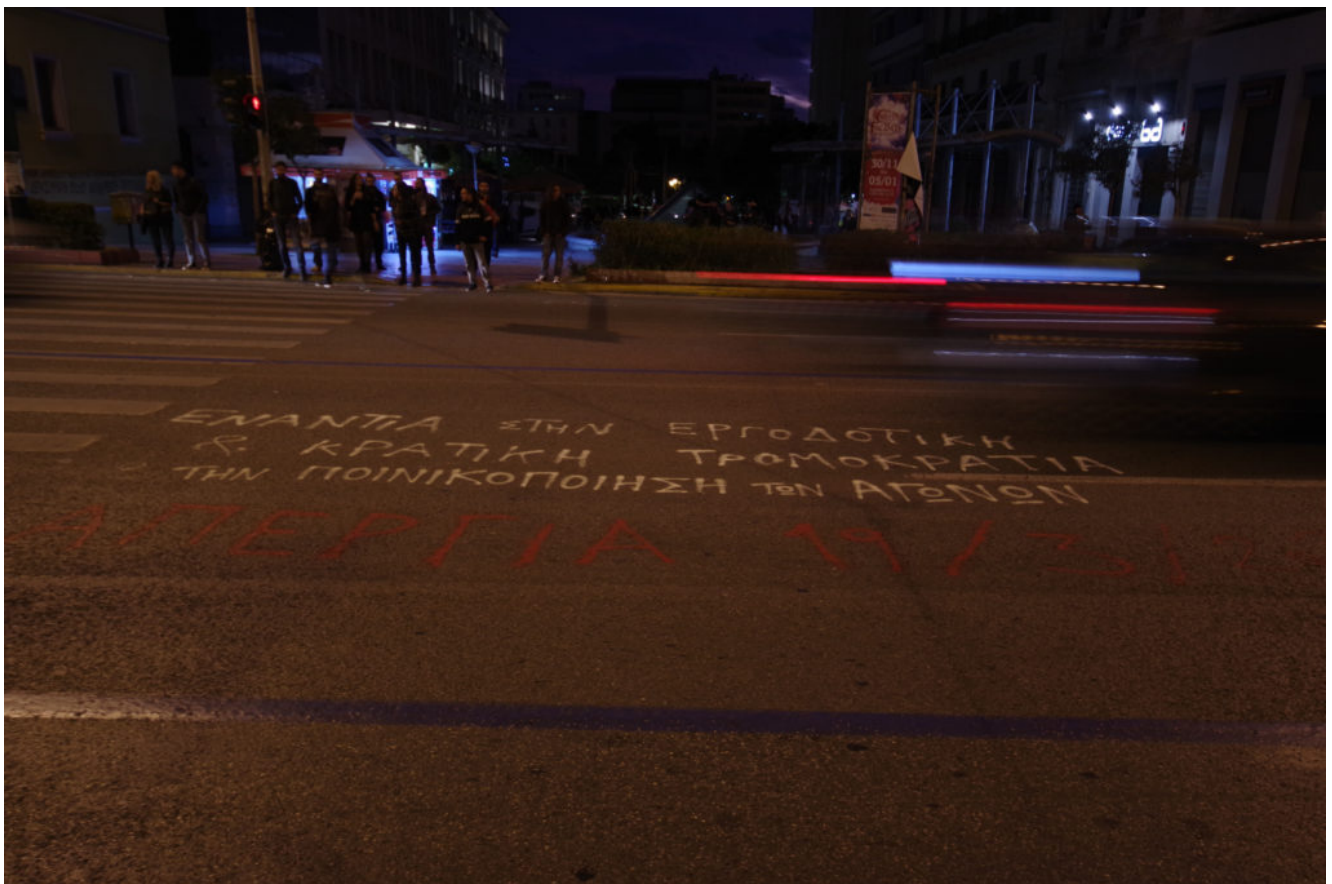
Τις τελευταίες εβδομάδες η κυβέρνηση έχει εξαπολύσει μια μεγάλης κλίμακας επίθεση στη νεολαία, τους πρόσφυγες, τους χώρους της αντίστασης. Το άγριο ξύλο των ΜΑΤ, η αστυνομική εισβολή στην ΑΣΟΕΕ οι αναίτιες συλλήψεις στο σωρό, οι εκκενώσεις των καταλήψεων, τα ντου στα σινεμά και τα κλαμπ, οι ηλεκτρονικές παρακολουθήσεις, το τελεσίγραφο Χρυσοχοΐδη, η δημιουργία στρατοπέδων-φυλακών για τους πρόσφυγες, ο ασφυκτικός περιορισμός του ασύλου, ο νέος ποινικός κώδικας, η φαλκίδευση των δικαιωμάτων στους χώρους δουλειάς, τα fake news

και η καλλιέργεια ηθικού πανικού υφαίνουν ένα ασφυκτικό κλίμα κρατικού αυταρχισμού.

Στόχος των κυβερνώντων είναι να κάμψουν όσες και όσους αντιστέκονται, αλλά κι εκείνες-ους που αποκλίνουν από τη νόρμα του νεοσυντηρητισμού. Επίσης, επιδιώκουν να προκαταλάβουν τις αντιστάσεις που ξέρουν ότι θα γεννήσει η πολιτική τους. Πατώντας στο «έργο» όλων των προηγούμενων κυβερνήσεων, καθώς και στη διαχρονική ατιμωρησία της αστυνομικής αυθαιρεσίας, επιχειρούν να εμπεδώσουν μια κατάσταση εξαίρεσης δικαιωμάτων που μας απειλεί όλους. Δεν πρέπει να τους αφήσουμε. Δεν πρέπει να επιτρέψουμε να γίνει ο αυταρχισμός αυτονόητη συνθήκη της καθημερινότητας και ο φόβος συνήθεια μας. Να ορθώσουμε μπλόκο στην καταστολή. Να δώσουμε το χέρι σε όποιον σηκώνεται.

Κάτω τα χέρια από το άσυλο – Αλληλεγγύη στους συλληφθέντες – Όχι στο τελεσίγραφο Χρυσοχοϊδη στις καταλήψεις

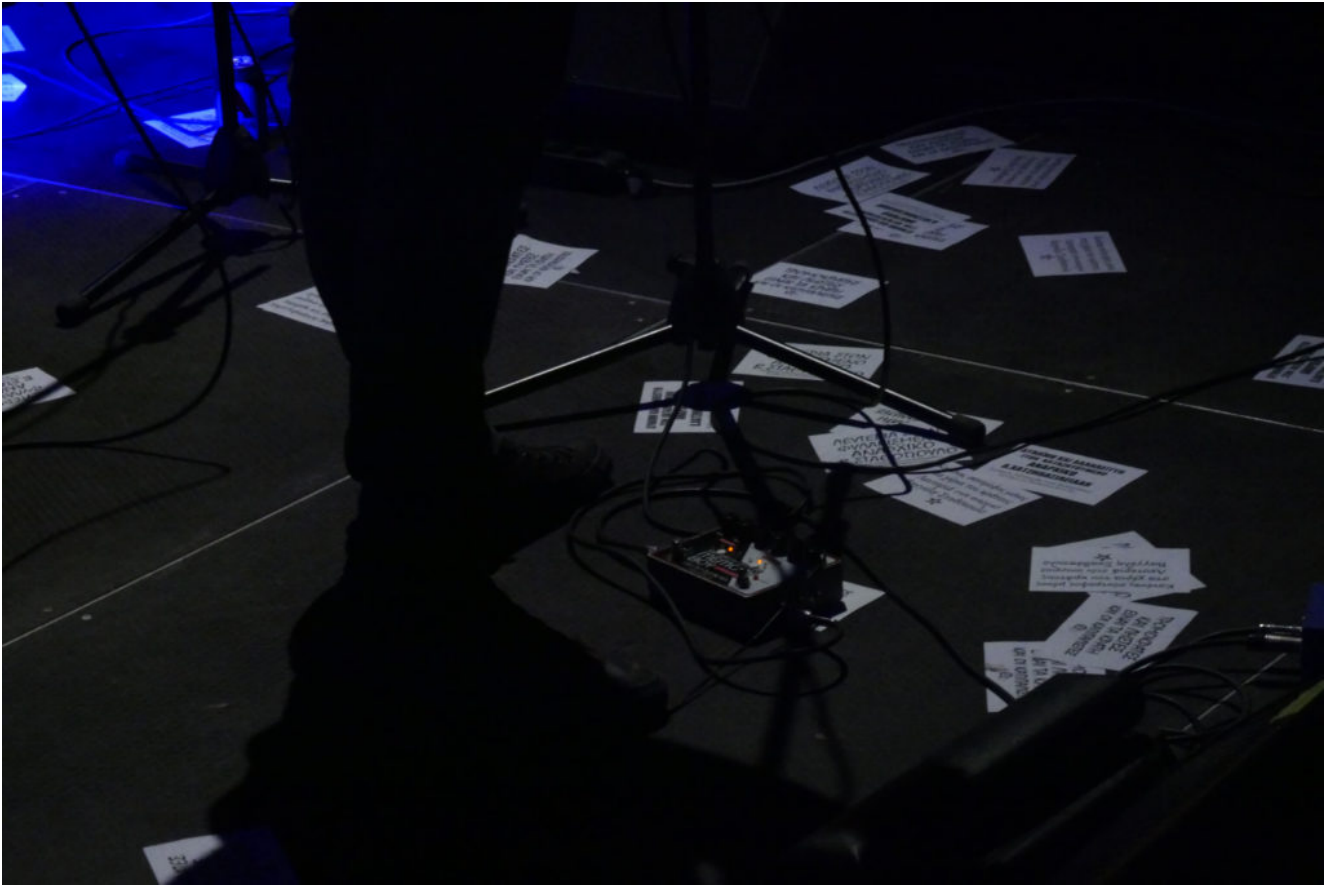

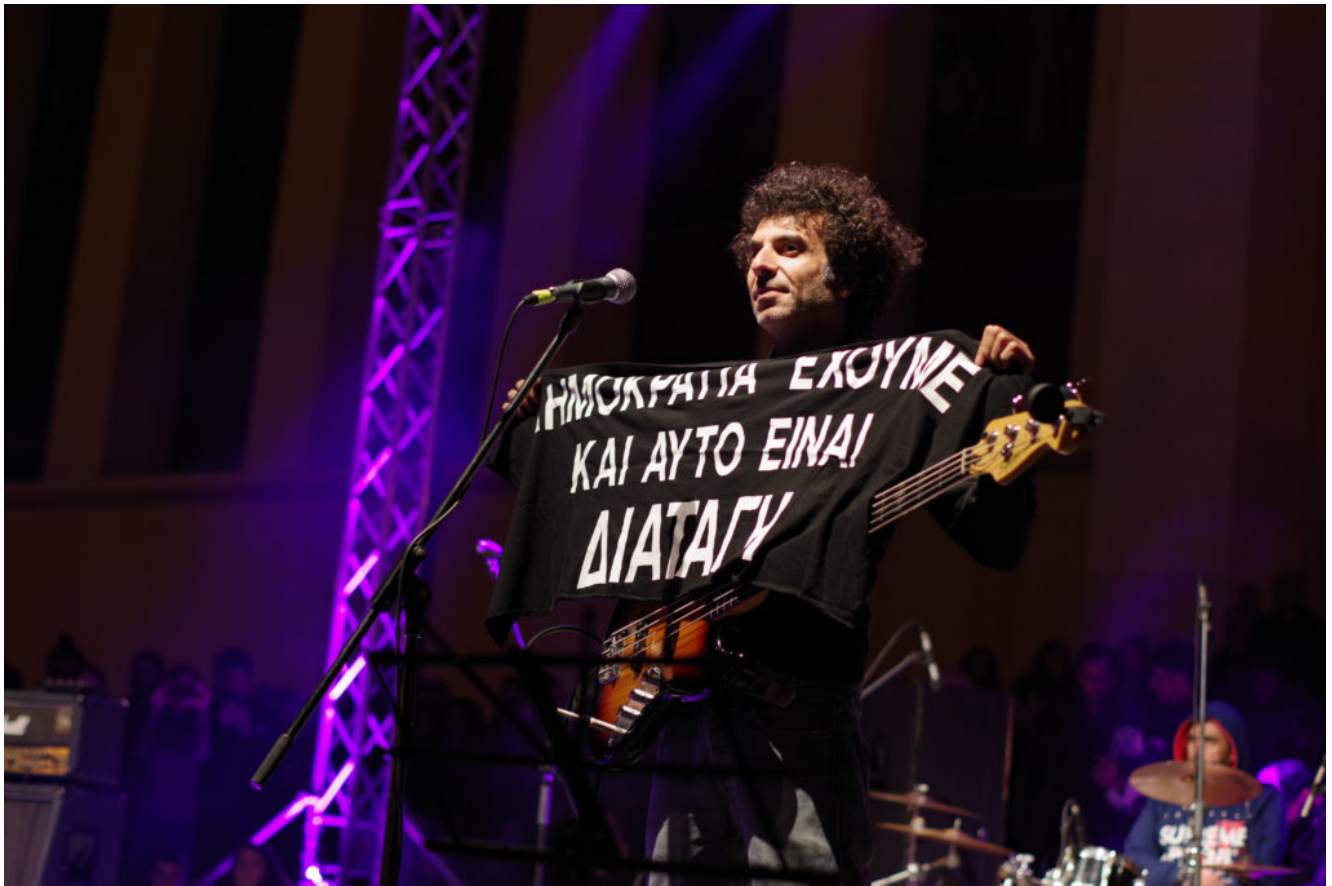

Σχόλια πάνω στην ερμηνεία του Δεκέμβρη

των Μιχάλη Κούλουθρου και Αντώνη Φλέγκα

Η εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 διαμόρφωσε καθοριστικά τον δημόσιο λόγο στην Ελλάδα. Ο Δεκέμβρης υπάρχει στις πολιτικές αναφορές όλων ανεξαιρέτως των πολιτικών δυνάμεων, ενώ έχει λειτουργήσει, καθ' όλη τη δεκαετία που ακολούθησε, ως αντικείμενο επίκλησης, τόσο για εκείνους που τον αντιμετώπισαν με αισθήματα καταδίκης, όσο και για εκείνους που προσπάθησαν να τον οικειοποιηθούν και να ανιχνεύσουν σ' αυτόν απελευθερωτικές προοπτικές. Η προσπάθεια να ερμηνευθούν τα γεγονότα αποδείχτηκε δύσκολη, κάτι που μαρτυρά το πόσο πρωτόγνωρα ήταν τα όσα συνέβησαν, καθώς και το πόσο πόλωσαν τις πολιτικές οπτικές ανθρώπων και πολιτικών χώρων. Μέχρι σήμερα, αν ξεφυλλίσει κανείς τη βιβλιογραφία γύρω από τον Δεκέμβρη του '08 θα διαπιστώσει πόσο μεγάλες είναι οι αποκλίσεις και οι διαφωνίες ακόμη και για τα πιο θεμελιώδη ζητήματα που προκύπτουν.

«Προλεταριακή εξέγερση», «ξέσπασμα βίας και ανομίας», «έκφανση της κουλτούρας της Μεταπολίτευσης», «εξέγερση της νεολαίας», «σπασμωδική αντίδραση στην αστυνομική αυθαιρεσία», «ημιτελής επανάσταση», «αντιεξουσιαστική εξέγερση», «σύμπτωμα της κρίσης αντιπροσώπευσης στα σύγχρονα κράτη», «σύμπτωμα της απώλειας νοήματος», «σύμπτωμα γενικευμένης κρίσης αξιών», «δείγμα της κρίσης του εκπαιδευτικού συστήματος»: Τα παραπάνω είναι μερικά μόνο από τα σχήματα, με τα οποία επιχειρήθηκε η προσέγγιση του Δεκέμβρη του 2008. Είναι προφανές ότι οι αναγνώσεις και οι ερμηνείες βρήκαν στον Δεκέμβρη ένα μάχιμο πεδίο, και σε πολλές περιπτώσεις τον αντιμετώπισαν ως καμβά, πάνω στον οποίο αποτύπωσαν τις δικές τους πολιτικές αγωνίες. Καμιά φορά οι

αναλύσεις ξεπέρασαν τις διαστάσεις των πραγματικών γεγονότων ή υποτίμησαν πλευρές του φαινομένου, προκρίνοντας άλλες ως πιο αξιόλογες και σημαντικές. Αυτό φυσικά δεν είναι εξαρχής κατακριτέο: είναι εγγενές χαρακτηριστικό του πολιτικού λόγου να κατηγοριοποιεί και να ιεραρχεί τα δεδομένα της πραγματικότητας και να τα καταχωρεί σε περιοχές νοήματος, προκειμένου να μπορέσει να τα διαχειριστεί, να τα αναλύσει και να ανιχνεύσει τις δυναμικές και τις προοπτικές τους. Αυτό, ωστόσο, ενέχει πάντα τον κίνδυνο η κριτική να καταλήγει σε μια απλή ανακύκλωση των ερμηνευτικών εργαλείων, τα οποία αντί να τροφοδοτούνται από την πραγματικότητα, την προσαρμόζουν κατά το δοκούν στα σχήματά τους.

Στο παρακάτω κείμενο επιχειρούμε να εξετάσουμε δύο βασικές κατευθύνσεις που χρησιμοποιήθηκαν για να προσεγγιστεί ο Δεκέμβρης του '08 ως πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο. Δεν εξαντλήσαμε τις παραπομπές και τις αναφορές στη βιβλιογραφία, καθώς θεωρήσαμε ότι κάτι τέτοιο θα ήταν άχαρο. Περισσότερο προχωρήσαμε σε έναν επιλεκτικό σχολιασμό σημείων και κειμένων, το σκεπτικό των οποίων θεωρήσαμε ότι αντιπροσωπεύει ευρύτερες τάσεις στον σχολιασμό του Δεκέμβρη.

Στο κυνήγι των υποκειμένων

Μία πλειοψηφική και μάλλον «διακομματική» ερμηνεία για τα γεγονότα του Δεκέμβρη ήταν αυτή που απέδιδε το ξέσπασμα κυρίως στις οικονομικές μεταβολές, που είχαν αρχίσει να αποτυπώνονται στην ελληνική κοινωνία ήδη από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας. Η παραπάνω ερμηνεία αντιμετώπισε τον Δεκέμβρη ως προμετωπίδα, της επερχόμενης κατάρρευσης της ελληνικής οικονομίας και της υποβάθμισης των συνθηκών ζωής μεγάλου μέρους της κοινωνίας. Πολλοί συγγραφείς επιχείρησαν να διακρίνουν στον Δεκέμβρη οικονομικές αντιθέσεις ή να τον εντάξουν στο φάσμα μιας ευρύτερης ταξικής αντιπαράθεσης. Βέβαια, η εξέγερση του Δεκέμβρη δεν είχε ως επίκεντρο εργατικά σωματεία και εργασιακούς χώρους, πράγμα που ώθησε πολύ συχνά τις ερμηνείες να ακροβατήσουν σε κοινωνιολογικές ή κοινωνιολογίζουσες περιγραφές υποκειμένων, μάλλον λαμβάνοντας

ως δεδομένο ότι η περιγραφή των υποκειμένων ισοδυναμεί και με την περιγραφή της εξέγερσής τους.

Για παράδειγμα στο βιβλίο του Δ. Παπανικολόπουλου *Δεκέμβρης 2008: Ανάλυση και ερμηνεία* παρουσιάζεται ένα σχήμα, με βάση το οποίο κομβικό σημείο αναφοράς των γεγονότων είναι το «ισοζύγιο μεταξύ των προσδοκιών και της πραγματικότητας». Σύμφωνα με αυτό μία μαθητική γενιά υπομένει τις «δοκιμασίες του εκπαιδευτικού συστήματος» έχοντας ως ορίζοντα την «ελευθερία της φοιτητικής ζωής» και την «κοινωνική κινητικότητα με βάση το πτυχίο». Οι προσδοκίες, όμως, αυτές εξαιτίας της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης καταρρίπτονται, δημιουργώντας έλλειψη σιγουριάς ή και βεβαιότητα ότι οι οικονομικές συνθήκες θα κατευθύνονται συνεχώς προς το χειρότερο. Έτσι, η δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου έρχεται να επισφραγίσει συμβολικά τη «δολοφονία των ονείρων της νεολαίας». Ανάλογη είναι και η τοποθέτηση για τους φοιτητές, τους νεαρούς εργαζόμενους και εν γένει τους εξεγερμένους. [1]

Το πρόβλημα που διακρίνουμε σε πρώτη ανάγνωση είναι ότι, όποτε η παραπάνω ανάλυση προσκρούει σε δεδομένα που θα μπορούσαν

(δυνητικά) να τη θέσουν ενώπιον προβλημάτων, τα δεδομένα αυτά υποβαθμίζονται με τη χρήση αφηρημένων θεωρητικών σχημάτων:

«Στο σημείο αυτό θέλω να ανοίξω μια παρένθεση για να προλάβω μια ένσταση που αφορά τη συμμετοχή και νέων από ευκατάστατα στρώματα της κοινωνίας μας [...]. Η αλλοτρίωση από τα μέσα παραγωγής και το τελικό προϊόν, είτε αφορά την οικονομική είτε την πολιτική είτε την ιδεολογική είτε την πολιτιστική δραστηριότητα, αφορά τους πάντες».[2]

Αυτό δεν θα ήταν αναγκαστικά πρόβλημα, αν επιχειρούνταν η ξεκάθαρη σύνδεσή τους με τα γεγονότα του Δεκέμβρη, κάτι που ωστόσο δεν γίνεται πειστικά.

Δική μας πρόθεση δεν είναι φυσικά να απορρίψουμε οποιαδήποτε οικονομικο-κοινωνική διάσταση στην ερμηνεία της εξέγερσης. Το βαθύτερο πρόβλημα, ωστόσο, είναι η μονοδιάστατη και μηχανιστική χρήση αυτού του σχήματος, το οποίο διαπνέει το σύνολο του βιβλίου. Σε πρώτο βαθμό δεν γίνεται προσπάθεια να οριστούν οι «δοκιμασίες του εκπαιδευτικού συστήματος» και οι επιδράσεις τους στους μαθητές. Οι μαθητές λειτουργούν υπό το βάρος του ισοζυγίου προσδοκιών-πραγματικότητας, αλλά και τα δύο αυτά ανιχνεύονται κάπου στο μέλλον τους, καθώς ως αυριανοί εργαζόμενοι-άνεργοι δεν θα γνωρίσουν πλήρωση των προσδοκιών τους. Δεν γίνεται, όμως, η ανάλογη προσπάθεια να εξεταστεί η κατάστασή τους ως σημερινών μαθητών, παρά μόνο αρνητικά, ως θυσία προς ένα αόριστο μέλλον. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο (ή τουλάχιστον καθόλου αυτονόητο) άλλωστε ότι η αγωνία για το μέλλον βρίσκεται με τέτοια ένταση στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ή των κινήτρων ενός ανθρώπου 15-17 χρονών.

Έτσι η συζήτηση για τον Δεκέμβρη μετατρέπεται σε μια υπόθεση εργασίας συμπεριφορικής ψυχολογίας, όπου «η κυβέρνηση της ΝΔ, το ΠΑΣΟΚ, το κεφάλαιο, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ή, με λίγα λόγια, το “σύστημα”» δεν κομίζει τα θετικά ερεθίσματα, προκειμένου να επιτύχει την επιθυμητή συμπεριφορά των υποκειμένων. Συνεπώς, «η νεολαία (μαθητές, σπουδαστές, νέοι και νέες), οι εργαζόμενοι, οι μετανάστες, το “λαϊκό κίνημα”» βρίσκονται με

μαθηματικούς όρους σε εύφορο έδαφος για εξέγερση.[3]

Ανάλογα ερμηνευτικά προβλήματα βρίσκουμε και στο βιβλίο του Δ. Παπαδάτου-Αναγνωστόπουλου *Ο μαυροκόκκινος Δεκέμβρης*, αν και εδώ η ανάλυση είναι πιο πλουραλιστική:

«[...] ο Δεκέμβρης είναι, γίνεται εξαρχής, υπόθεση των υποτελών τάξεων: Κι ας μένει έξω από τους εργασιακούς χώρους. Κι ας μην πρωταγωνιστούν εργάτες και εργάτριες σε αυτόν. Κι ας μην είναι αντανάκλαση της κρίσης [...] Οι μεν κρίσεις στις καπιταλιστικές κοινωνίες είναι αποτελέσματα μιας καπιταλιστικής «κανονικότητας» που κάποιοι ήδη υφίστανται από πριν, όχι κεραυνοί εν αιθρία• η δε βασική αντίθεση στο πλαίσιο της καπιταλιστικής «κανονικότητας», η αντίθεση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, δημιουργεί με τη σειρά της διαφορετικές αντιθέσεις, κάποιες από τις οποίες αναδεικνύονται κύριες ανά συγκυρία. Η αντίθεση στην αστυνομική βία είναι μια τέτοια περίπτωση».[4]

Και πάλι, ένα γενικό θεωρητικό σχήμα έρχεται να αμβλύνει τις γωνίες που η ερμηνεία του συγγραφέα αφήνει ακάλυπτες. Η «αντίθεση στην αστυνομική βία» (όπως και καθετί άλλο απ' ό,τι φαίνεται) λειτουργεί εκ των πραγμάτων ως υπο-περίπτωση και μετωνυμία της «αντίθεσης κεφαλαίου και εργασίας». Ωστόσο, το ότι κάποιος αποδέχεται πως αυτή είναι η βασική αντίθεση στο πλαίσιο του καπιταλισμού, δεν σημαίνει ότι μπορεί να σπρώχνει καθετί που συμβαίνει, κάτω από το χαλί αυτής της προσέγγισης ή τουλάχιστον δεν μπορεί να το κάνει χωρίς επιχειρηματολογία. Άλλωστε η λειτουργικότητα τέτοιων σχημάτων κρίνεται ακριβώς στο κατά πόσο μπορούν να αντέξουν υπό το βάρος των πραγματικών δεδομένων και να τα περιγράψουν.

Εν τέλει μένει το ερώτημα: Τι πετυχαίνουμε όταν περιγράφουμε (αν πράγματι τις περιγράφουμε) τις αντικειμενικές ή υποκειμενικές συνθήκες των υποκειμένων που συμμετέχουν σε μια κινητοποίηση; Αρκούν οι κοινωνιολογικές ή οι κοινωνιολογίζουσες αναφορές, για να αντλήσουμε από αυτές τελεσίδικα συμπεράσματα γύρω από την ερμηνεία ενός γεγονότος

όπως ο Δεκέμβρης; Εδώ θα παραθέσουμε απλά ένα άλλο απόσπασμα από το βιβλίο του ΔΠΑ, το οποίο θα θέλαμε ίσως να είχε αναπτυχθεί περισσότερο:

«Αν οι χώροι στους οποίους διαχέεται ο Δεκέμβρης δεν «περιέχουν» απλά τους ανθρώπους και τις δράσεις τους, είναι γιατί συχνά μέσα από την εξέγερση μετασχηματίζονται οι ίδιοι.»[5]

Η κρίση του νοήματος και η κρίση της ευταξίας

Μία από τις δημοφιλέστερες γραμμές ανάλυσης του Δεκέμβρη ήταν η ανάγνωση των γεγονότων υπό το πρίσμα μιας «κρίσης αξιών» ή μιας «απώλειας νοήματος», που πλήττει τις νέες γενιές αλλά και τους μηχανισμούς κοινωνικής ενσωμάτωσής τους. Οι κριτικές αυτές εντόπισαν ένα πρόβλημα στον τρόπο, με τον οποίο θεσμοί όπως το εκπαιδευτικό σύστημα ή η ελληνική οικογένεια (δεν) μεταδίδουν τις πολιτιστικές, αξιακές και ηθικές φόρμουλες κοινωνικής συμβίωσης και ζωής στους αυριανούς πολίτες. Η γραμμή αυτή αποτέλεσε τρόπον τινά το αντίπαλο δέος στις πιο κοινωνιολογίζουσες και οικονομικοκεντρικές προσεγγίσεις, όπως αυτές που συζητήσαμε παραπάνω (αν και δεν έλειψαν και οι προσπάθειες συγκερασμού των δύο οπτικών). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναδείχθηκε μία συντηρητικής υφής αρθρογραφία και βιβλιογραφία (που συχνά ωστόσο ανιχνεύεται και σε αριστερές τοποθετήσεις), που ξεκινώντας από αυτή την αφετηρία, κατέληγε στην απαξίωση και την απονομιμοποίηση των εξεγερμένων, των οποίων η δράση εξετάστηκε υπό το πρίσμα της παρακμής. Όπως γράφει ο Ν. Σεβαστάκης:

«Η πρόταξη των ηθικοπολιτισμικών διαστάσεων της κρίσης την ίδια στιγμή που ως ερμηνευτικό νεύμα –στη βάση του ελέγχου των ετοιμοπαράδοτων ιδεολογημάτων και των κοινωνιολογιών της κρίσης– θα μπορούσε ίσως να εμπλουτίσει δημιουργικά τη συζήτηση, εγγράφηκε, κατά κανόνα, στην πιο σκληρή εκδοχή του «κόμματος της Τάξης», όποια εντέλει και αν είναι αυτή η τάξη. Και έτσι ακυρώθηκαν όποιες κριτικές προθέσεις θέλησαν να υπερβούν τις εύκολες πολιτικές και κοινωνικές αναγωγές».[6]

Ως επακόλουθο αυτής της ταύτισης των προβληματισμών γύρω από τις πολιτισμικές και αξιακές πηγές του ξεσπάσματος με συντηρητικές και απορριπτικές για την εξέγερση τοποθετήσεις, ένα μεγάλο τμήμα των ανθρώπων που είδαν στον Δεκέμβρη χειραφετητικές προοπτικές και έγραψαν γι' αυτόν, αρνήθηκαν να συζητήσουν τέτοιες διαστάσεις. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Δ. Παπανικολόπουλου, ο οποίος αναφέρει:

«Από την άλλη δεν θα συνυπέγραφα την άποψη πολλών σχολιαστών των γεγονότων του Δεκέμβρη σύμφωνα με την οποία η αντίδραση των νέων τροφοδοτήθηκε από κάποια κρίση νοήματος, από κάποια κρίση αξιών. Αντιθέτως, εκείνο που τροφοδότησε την αντίδραση των νέων ήταν, αφενός, το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων διακηρυγμένων αξιών και των κυρίαρχων εφαρμοσμένων πρακτικών (δηλαδή, των υλοποιημένων αξιών) και, αφετέρου, το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων αξιών και των αξιών ενός μεγάλου μέρους της νεολαίας.»[7]

Η παραπάνω διατύπωση είναι κατά τη γνώμη μας ένδειξη της αμηχανίας, με την οποία μια τάση σκέψης της αριστεράς προσεγγίζει οποιοδήποτε ζήτημα απαιτεί να εξεταστούν θέματα που ξεφεύγουν από τη στενή οικονομικοκεντρική ανάλυση. Είναι άλλωστε αντιφατικό να λες ότι η εξέγερση δεν «τροφοδοτήθηκε (...) από κάποια κρίση αξιών» και αμέσως μετά να λες ότι «εκείνο που τροφοδότησε την αντίδραση των νέων ήταν (...) το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων αξιών και των αξιών ενός μεγάλου μέρους της νεολαίας». **Αν ένα τέτοια χάσμα υπάρχει πράγματι, τότε ποιο είναι το κριτήριο που θα του έδινε το χαρακτήρα κρίσης;**

Ένα τεράστιο πλήθος αναλύσεων, με υφολογικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις, επιχείρησαν ωστόσο να συζητήσουν τον Δεκέμβρη υπό την προοπτική αυτού του κενού νοήματος. Στην πηγή αυτού του κενού τοποθετήθηκαν ισάριθμα πολλές διαστάσεις, σχεδόν όσες και κείμενα: από την «ελληνική ιδιαιτερότητα» και την «αποτυχία του εκσυγχρονισμού» μέχρι τις διάφορες εκδοχές της «μεταμοντέρνας δημοκρατίας», του νεοφιλελευθερισμού ακόμα και του «θανάτου του θεού». Εντούτοις, μια διατύπωση που συμπυκνώνει περιεκτικά και όσο γίνεται αντιπροσωπευτικά τις απολήξεις όλων των παραπάνω ερμηνειών είναι η εξής:

«Οι καταστροφές είναι μια κραυγή μέσα στο κενό και την απουσία. Οι νέοι βρέθηκαν να ζουν σε απουσία ενός νοήματος ζωής, απουσία δασκάλων και προτύπων ζωής, απουσία χώρων και χρόνου πραγματικής συνάντησης και επικοινωνίας, απουσία γονέων, απουσία αξιόπιστων θεσμών.»[8]

Παραπληρωματική αυτής της διάγνωσης υπήρξε και μια κριτική που απευθύνθηκε σε όσους κοίταξαν τον Δεκέμβρη με μοιρολατρία, χωρίς να μπουν στη διαδικασία να εξετάσουν τις ενδεχόμενες «θεραπείες». Στο άρθρο «Τέσσερεις σημειώσεις για το σχολείο» του Σ. Ζουμπουλάκη αναπτύσσεται μια προβληματική γύρω από αυτό που ο αρθρογράφος ονομάζει «φιλονεικό λαϊκισμό» στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και ευρύτερα. Ως φιλονεικός λαϊκισμός ορίζεται η συναισθηματικά φορτισμένη συγκατάβαση μπροστά στις εκδηλώσεις της νεότητας:

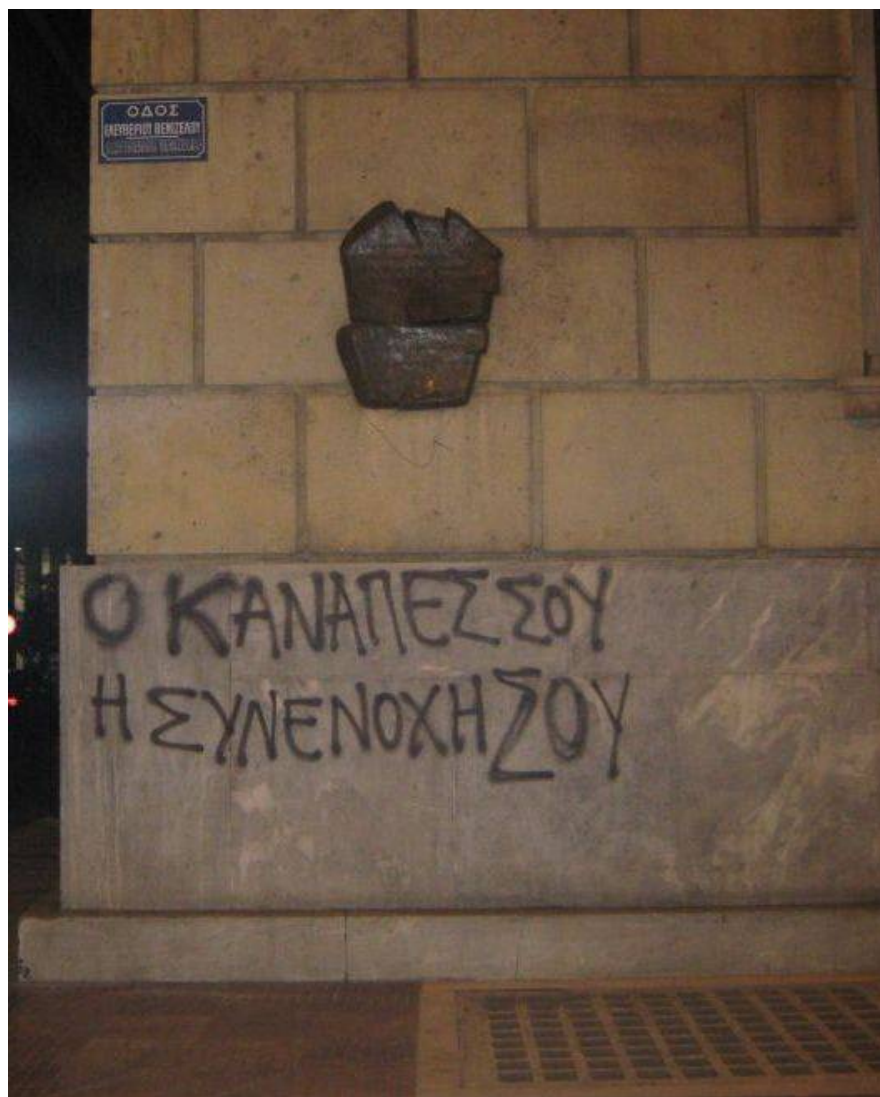
«Ένα ρήμα που είχε, απροσδόκητα, πολύ υψηλά ποσοστά χρήσης τις μέρες του Δεκέμβρη ήταν το ρήμα «αφουγκράζομαι» [...] Ένα άλλο ρήμα ωστόσο που δεν ακούστηκε διόλου και που θα ακούγεται στο εξής όλο και λιγότερο, ανήκει σχεδόν στις απαγορευμένες λέξεις, είναι το ρ. «διδάσκω». Όταν όμως μια κοινωνία αφουγκράζεται τα παιδιά μα δεν τα διδάσκει, σημαίνει απλούστατα και τραγικότατα ότι δεν έχει τίποτε να τους πει, δεν έχει κάτι να τους παραδώσει.»[9]

Από την άλλη, ο συγγραφέας σχολιάζει και εκείνους που είδαν τα γεγονότα του Δεκέμβρη ως γόνιμο στοιχείο απλά και μόνο το ότι πολιτικοποίησε και κινητοποίησε ένα σημαντικό κομμάτι των μαθητών:

«Υποστηρίζω και εγώ προσωπικά οτιδήποτε σπάει το κέλυφος της εγωιστικής ιδιώτευσης και κάνει τους ανθρώπους να νοιάζονται για τα κοινά προβλήματα και να δρουν συλλογικά για την αντιμετώπισή τους. Βεβαίως κάθε πολιτικοποίηση δεν είναι από μόνη της θετική. Πολιτικοποίηση είναι και η προσχώρηση σε ακροδεξιές ή φασιστικές οργανώσεις, σε σταλινικά κόμματα, σε αναρχικές ομάδες. Η πολιτικοποίηση δεν μπορεί ποτέ να παίρνει θετικό πρόσημο ερήμην του περιεχομένου της.»[10]

Για λόγους αστικής ευγένειας δεν θα σταθούμε στις συνταυτίσεις που επιχειρεί (χωρίς επιχειρήματα) ο Σ.Ζ., αλλά θα εστιάσουμε στην ουσία του επιχειρημάτος του. Ουσιαστικά, αυτό που θίγεται στα παραπάνω αποσπάσματα είναι ότι μία δομή κοινωνικοποίησης, όπως είναι το σχολείο, δεν μπορεί να αντιμετωπίζει τα άτομα

παθητικά ή τουλάχιστον δεν είναι σωστό να τα αντιμετωπίζει έτσι. Είναι αναγκαία και μια θετική παρέμβαση, μια παιδαγωγική οπτική, που θα θέτει τα κριτήρια συμμετοχής των ατόμων στο δημόσιο πεδίο. Η συμμετοχή δεν επαρκεί από μόνη της, αλλά πρέπει να διαπνέεται από συγκεκριμένες ποιότητες. Εδώ έγκειται και η όποια πειστικότητα των επιχειρημάτων του Σ.Ζ., η οποία συσχετίζεται ευρύτερα με την πολιτική παρέμβαση (και ορισμένες φορές την απουσία της) κατά την εξέγερση ή μετά το πέρας της.

Μπορούμε να δούμε αυτό το σκεπτικό και σε ένα πλαίσιο που ξεπερνά το σχολείο, καθώς αφορά ζητήματα που θα ήταν ενδεχομένως κατανοητά και από όσες/ους συμμετέχουμε σε συλλογικά σώματα, ιδίως όταν αυτά προσπαθούν να παρέμβουν στο κοινωνικό πεδίο με ανατρεπτικούς όρους. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία, οι τοποθετήσεις των α/α ή των αριστερών χώρων κινήθηκαν σε

μια μυστικοποίηση του αυθορμητισμού και της ορμητικότητας των κινητοποιήσεων, αδιαφορώντας σε μερικές περιπτώσεις για την πολιτική τους νοηματοδότηση. Δεσπόζουσα σε ανακοινώσεις και κείμενα των ριζοσπαστικών χώρων εμφανίστηκε μια σχεδόν λογοτεχνική αφήγηση των γεγονότων, κατά την οποία η εξέγερση αναπαρίσταται ως ο θρίαμβος ενός μεταφυσικά δικαιωμένου θυμού απέναντι στις ρουτινιάρικες πεζότητες της καθημερινότητας.

Αναδείχθηκε μια ασυναίσθητη σαγήνη μπροστά σε ότι έγινε αντιληπτό ως έκρηξη μιας αυθεντικότητας απέναντι στην εγγενή υποκρισία που συνοδεύει κάθε εκδοχή οργανωμένης ζωής. Η «άρνηση» και οι φαντασμαγορίες της υποσκέλισαν συχνά τη συζήτηση γύρω από τις θετικές πολιτικές ερωτήσεις που ίσως να τέθηκαν από την εξέγερση. Όλοι εκείνοι που αντιλαμβάνονται την πολιτική ως δημιουργική δραστηριότητα με ορίζοντα την άρθρωση συλλογικών θεσμών συνύπαρξης, βρέθηκαν μπροστά σε αυτή τη δύσκολη αντίφαση. Σταδιακά μερικοί αποκρυστάλλωσαν τη θέση τους εκλέγοντας την εξεγερσιακή πόζα ως μοναδική πολιτική προοπτική τους, ενώ από την άλλη οι επανεμφανίσεις διάφορων εκδοχών του λενινισμού (ακόμα και μέσα στο πλαίσιο του αναρχικού κινήματος) ήρθαν ως άγαρμπη απάντηση στο πρόβλημα, μια απάντηση που κατά τη γνώμη μας περισσότερο μεταθέτει και διαιωνίζει την αντίφαση, παρά την ξεπερνά.

Παρ' όλα αυτά, η πειστικότητα της επιχειρηματολογίας του Σ.Ζ., αλλά και άλλων που κινούνται με παρόμοιους προβληματισμούς και εργαλεία, τελειώνει στις περισσότερες περιπτώσεις εκεί. Η αναλυτική ευαισθησία που επέδειξαν πολλοί αρθρογράφοι, άλλος λιγότερο άλλος περισσότερο, γύρω από την κρίση νοήματος της σημερινής νεότητας δεν συνοδεύτηκε από μία ανάλογη ευαισθησία μπροστά στα δεδομένα που έθεσε η εξέγερση. Είναι άραγε το κενό και η αξιακή κρίση κάποιο προνόμιο της νεολαίας; Είναι ένα ερώτημα που ο κόσμος των ενηλίκων ή των καθηγητών έχει λυμένο; Είναι με λίγα λόγια απλά ζήτημα μετάδοσης ή μήπως πρόβλημα που αγκαλιάζει το σύνολο των γενεών;

Αυτό που προτείνεται επί της ουσίας είναι η επαναφορά μιας μετριοπάθειας, η οποία συνήθως νοείται, κατά την κλασική συνήθεια του νεοελληνικού φιλελεύθερου φαντασιακού, ως ένα στεγνωτήριο συναισθημάτων και ως ρητορική επίκληση ενός τεχνοκρατικού ορθού λόγου:

«Χρειάζεται ένας ειρηνικός μετασχηματισμός των τυφλών, βίαιων συναισθημάτων και πράξεων οργής και απόρριψης, μέσα από μια υπεύθυνη, αξιόπιστη, ορθολογική και παραγωγική πράξη».[11]

Ωστόσο, αν είναι προβληματική η αντιμετώπιση της πολιτικοποίησης ως αυταξίας χωρίς να εξετάζεται το περιεχόμενό της, το ίδιο ισχύει και για τη μετριοπάθεια. Πολλοί συγγραφείς την αντιμετωπίζουν ως ιδεατή πολιτική σύνθηκη, παραβλέποντας ότι η φαινομενική μετριοπάθεια πολλών «νέων ανθρώπων» μπορεί να προκύπτει από την αδιαφορία, την ιδιώτευση και την απουσία συμμετοχής στα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, από την ίδια μήτρα δηλαδή που προκύπτει το κενό που με τόση ευκολία ανιχνεύουν στην εξέγερση.

Αν ο Δεκέμβρης θεωρείται σύμπτωμα κάποιας κρίσης αξιών, αυτό σημαίνει ότι αυτή η κρίση αξιών δεν ξεκινά με τον Δεκέμβρη, απλά ο Δεκέμβρης την αποκαλύπτει.

Ίσως οι παραπάνω συγγραφείς να ήταν πιο πειστικοί αν δεν εξωθούσαν τόσο ανεξέταστα την εξέγερση κάτω από την πινακίδα της παρακμής. Γιατί προτού καταπιαστούμε με το τι δείχνει και τι δεν δείχνει, ποιος φταίει και ποιος δεν φταίει, τι πρέπει να γίνει για να μην ξαναζήσουμε τις «στιγμές ανομίας», είναι απαραίτητο να δούμε ποια ήταν η πραγματικότητα στην οποία θέλουμε να επιστρέψουμε. Οι περισσότεροι συγγραφείς αναζητάνε λύσεις στα πάντα, την ελληνική οικογένεια, το εκπαιδευτικό σύστημα, την πολιτική τάξη, τη διαφθορά, τη γραφειοκρατία, την ορθοδοξία, αλλά εκεί που βάζουν το σύνορο είναι ότι δεν θα συζητήσουν την όποια ενδεχόμενη συνεισφορά του Δεκέμβρη και των κινητοποιήσεών του στην αναζήτηση του νοήματος που εκλείπει. Εκεί ο αντίπαλος μοιάζει να είναι προαιώνιος και δεν χωράει ούτε η στοιχειωδέστερη μετριοπάθεια.

Ίσως από την άλλη, όλη αυτή η ενδοσκόπηση και οι αυτογνωστικές απόπειρες να ξεκινούν απλά από τον πανικό που προκάλεσε η διασάλευση της τάξης και η παρακώλυση των ιδιωτικών και οικογενειακών καταναλωτικών μικρόκοσμων, από την αντίληψη ότι οι κοινωνίες πρέπει να κινούνται πάντα μέσα στα στεγανά της νομιμοφροσύνης και πως οτιδήποτε ξεφεύγει από αυτά τα στεγανά δεν μπορεί παρά να είναι παρακμιακό σύμπτωμα. «Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται.» Ας την παραδεχτούμε όμως κι ας

αφήσουμε τις κοινοτοπίες περί αξιών και νοημάτων.

[1] Δ. Παπανικολόπουλος, *Δεκέμβρης 2008, Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα*, Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016, σ. 50-56.

[2] Δ. Παπανικολόπουλος, *ό.π.*, σελ. 60.

[3] Δ. Παπανικολόπουλος, *ό.π.*, σελ 54.

[4] Δ. Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, *Ο μαυροκόκκινος Δεκέμβρης*, Τόπος, Αθήνα 2018, σ. 104.

[5] Δ. Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 85.

[6] Ν. Σεβαστάκης, «Σκέψεις για τη διαχείριση μιας εξέγερσης» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σ. 303.

[7] Δ. Παπανικολόπουλος, *Δεκέμβρης 2008, Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα*, Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016, σ. 61.

[8] Θ. Κοντίδης, «Απελπισία και ελπίδα στις σημερινές ταραχές: Μια θεολογική προσέγγιση» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σ. 220.

[9] Σ. Ζουμπουλάκης, «Τέσσερεις σημειώσεις για το σχολείο» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009. σελ. 204-5.

[10] Σ. Ζουμπουλάκης, *ό.π.*, σ. 206

[11] Θ. Λίποβατς, «Μετατρέψτε την καταστροφική επιθετικότητα σε δημιουργική δραστηριότητα» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σελ. 240. (υπογραμμίσεις του συγγραφέα).

Γιατί κέρδισε ο Μπόρις

του Στέφανου Μπατσή

Το χθεσινό βράδυ αποδείχθηκε ιδιαιτέρως ευχάριστο για τον Μπόρις Τζόνσον και τους Τόρις και ιδιαιτέρως δυσάρεστο για το σοσιαφιλελεύθερο Facebook και τον Γιάνη Βαρουφάκη, που για μια ακόμη φορά θα αναγκαστούν να πέσουν από τα σύννεφα. Το ενδεχόμενο μιας θριαμβευτικής επανόδου των Εργατικών στα έδρανα του βρετανικού κοινοβουλίου αποκλείστηκε από νωρίς, ενώ και η κρυφή ελπίδα των φίλων του Κόρμπυν ή/και των εχθρών του Μπόρις για μια ακόμη κυβέρνηση υπό την ομηρία του συντηρητικού, ενωτικού κόμματος DUP της Βόρειας Ιρλανδίας (hung parliament) συνετρίβη υπό το βάρος της πραγματικότητας. Το εκλογικό αποτέλεσμα δίνει μια άνετη πλειοψηφία στον Τζόνσον να προχωρήσει με την υπόθεση του Brexit, οι Εργατικοί βρίσκονται σε ιστορικά χαμηλά με τον Κόρμπυν ηττημένο και υπ' ατμόν, και στη Σκωτία προετοιμάζονται για αναμόχλευση του αυτονομιστικού αιτήματος μετά τη σαρωτική επικράτηση του Σκωτσέζικου Εθνικού Κόμματος. Όσοι βρέθηκαν απροετοίμαστοι για το νέο τοπίο που διαμορφώνεται, ας πρόσεχαν. Τα σημάδια ήταν εκεί από το καλοκαίρι και την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Μπόρις, ενώ η αλληλουχία γεγονότων που ακολούθησε, περισσότερο ενίσχυσε παρά αποδυνάμωσε τα σχέδιά του για ισχυροποίηση της θέσης των Τόρις στο μετεκλογικό σκηνικό. Σε επόμενο σημείωμα θα μπορούσαμε κάλλιστα να σκιαγραφήσουμε τα νέα δεδομένα. Σήμερα, ενώ η κάλπη είναι ακόμη ζεστή, θα περιοριστούμε στον εντοπισμό ορισμένων από τα σημεία που οδήγησαν τον Μπότζο στη χθεσινή νίκη.

1. Η μετάβαση στην πρωθυπουργία από τη «ναι μεν, αλλά» Τερέζα Μέι στον «get the job done» Μπόρις Τζόνσον χωρίς τη μεσολάβηση εκλογών, έδωσε τη δυνατότητα της ανασύνταξης και της αναδιάταξης των πολιτικών προτεραιοτήτων στους Τόρις, χωρίς μεγάλα πολιτικά κόστη. Η διαχείριση του Brexit αναδείχθηκε φυσιολογικά σε κορυφαίο ζήτημα και γύρω απ' αυτό έγιναν κι οι επιλογές

των υποψηφίων. Το κόμμα εκκαθαρίστηκε σε σημαντικό βαθμό από την εσωτερική αντιπολίτευση, ενώ εντελώς χαρακτηριστικό είναι ότι όσοι «αντάρτες» των Συντηρητικών κατήλθαν ως μεμονωμένοι υποψήφιοι στις χθεσινές εκλογές (κάτι που το εκλογικό σύστημα της Βρετανίας διευκολύνει) καταποντίστηκαν. Επιπρόσθετα, ο Μπόρις κατόρθωσε να παίξει ολομόναχος μπάλα στο πλειοψηφικό κοινό του Brexit, ύστερα από τη μαζική απόσυρση των υποψηφίων του Νάιτζελ Φάρατζ. Αντιθέτως, η θέση αντιπολίτευσης των Εργατικών και του Κόρμπυν τους κληροδότησε ανεπίλυτα εσωτερικά ζητήματα τα οποία σέρνουν από τις μέρες του δημοψηφίσματος μέχρι και σήμερα.

2. Το Brexit ως λαϊκή ετυμηγορία και αφήγημα διατηρεί στο ακέραιο τη δυναμική του. Είναι πασίδηλο ότι ο Μπόρις κέρδισε τις εκλογές λόγω της προσήλωσης στην απόφαση υλοποίησης του Brexit και το γεγονός αυτό κρύβει, καλώς ή κακώς, και λίγη δικαιοσύνη μέσα του. Μπορεί στο «αντιλαϊκίστικο» στρατόπεδο ένθεν κακείθεν του πολιτικού φάσματος, το Brexit να σηματοδοτεί τη στροφή στον εθνικισμό και τον απομονωτισμό ή και μια επιστροφή στη φαντασμένη γελοιότητα της απεχθέστερης αυτοκρατορίας που είδε ποτέ ο πλανήτης, αλλά από την άλλη πλευρά it is what it is και οι Τόρις, το αρχαιότερο κόμμα της Ευρώπης, το κατάλαβαν από νωρίς και το εγκολπώθηκαν. Ο Κόρμπυν, με τη στρατηγική που επέλεξε, είχε να ανεβεί ένα βουνό και μάλλον ήταν εκ προοιμίου καταδικασμένος σε αποτυχία. Σε ένα τόσο πολωμένο πεδίο, επιχείρησε να μεταφέρει τον δημόσιο διάλογο από τη διαχείριση της απόφασης του δημοψηφίσματος σε μια προγραμματική συζήτηση, εκφράζοντας τις θέσεις μια αριστερόστροφης σοσιαλδημοκρατίας. Εκ του αποτελέσματος απέτυχε παταγωδώς, αλλά μάλλον το παιχνίδι ήταν χαμένο εξ αρχής, και τώρα οι μπλαιρικοί τον περιμένουν στη γωνία, για να αφυδατώσουν έτι περισσότερο το κόμμα της βρετανικής

εργατικής τάξης από τα κοινωνικά του ερείσματα.

3. Ο Μπότζο δεν είναι ακριβώς αυτός που νομίζουμε, ή μάλλον αυτός που τα σοσιαφιλελεύθερα δυτικά μέσα μας επιτρέπουν να γνωρίσουμε. Δεν είναι ένας μικρός Τραμπ, δεν είναι ένας υπερσυντηρητικός πολιτικός τύπου Ορμπάν, δεν είναι νεωτεριστικά επικίνδυνος σαν τον Σαλβίνι, ούτε και φασίζων σαν τη Λεπέν. Όπως δήλωνε τον Σεπτέμβριο στο υπουργικό του συμβούλιο, είναι ο «πιο φιλελεύθερος (liberal) συντηρητικός πρωθυπουργός εδώ και δεκαετίες». Άλλωστε, προτού προσαρμοστεί στην πραγματικότητα του Brexit, του ευρωσκεπτικισμού και της κριτικής στην πολιτική παγκοσμιοποίηση, διετέλεσε δήμαρχος του Λονδίνου, της πόλης όπου μιλιούνται οι πιο πολλές γλώσσες παγκοσμίως, υλοποιώντας μια εν πολλοίς φιλελεύθερη, μητροπολιτική ατζέντα με κουλ και παιγνιώδες περίβλημα. Ας σημειωθεί εδώ πως ο Τζέρεμι Χαντ, ο έτερος καλοκαιρινός διεκδικητής της ηγεσίας των Τόρις, εξέφραζε ανοιχτά σαφώς πιο αντιμεταναστευτικές θέσεις. Επομένως, ο Μπόρις είχε τη δυνατότητα να αντλήσει τόσο από τα απογοητευμένα με τη διαχείριση του Brexit εργατικά στρώματα της Μέσης Αγγλίας, όσο κι από τους κεντροδεξιούς χίπτερ των μεγάλων πόλεων, οι οποίοι δεν βλέπουν στο πρόσωπό του κανένα σοβαρό φόβητρο για τα ατομικά δικαιώματα και τις ελευθερίες. Το κυριότερο χαρακτηριστικό του Τζόνσον, αυτό το οποίο του έχει επιτρέψει να πεθάνει και να επανέλθει αρκετές φορές επαγγελματικά και πολιτικά, είναι η φοβερή του προσαρμοστικότητα, η ευελιξία του ως προς την επιλογή συγκεκριμένων θέσεων και αξιών. Αυτό μαζί με την ευτράπελη συμπεριφορά που συχνά υιοθετεί μαλακώνουν το μείγμα της (νεοφιλελεύθερης) πολιτικής που ασκεί και θα ασκεί και δίνουν μια εικόνα χαλαρότητας σαν να λέει στους ψηφοφόρους «μάγκες αράξτε, θα τη βρούμε την άκρη και θα το διασκεδάσουμε κιόλας».

4. Το μανιφέστο του Κόρμπυν είναι όντως μια δέσμη πολιτικών θέσεων που μπορεί να συγκινήσει, να διεγείρει ακροατήρια και να κινητοποιήσει τους -πιο νέους- ψηφοφόρους. Οι εμφανίσεις του σε μεγάλα μουσικά φεστιβάλ της εναλλακτικής νεολαίας όπως το Glastonbury, η στήριξη που του παρείχαν καλλιτέχνες διαφόρων εκδοχών της νεανικής υποκουλτούρας, όπως οι ράπερ της grime, και το χίπτερ buzz γύρω από την παρουσία του συνιστούν ενδιαφέρουσες εικόνες από το παρελθόν και το μέλλον, αλλά αγνοούν την πραγματικότητα της παρούσης στιγμής. Το 2019 το μητροπολιτικό, κοσμοπολίτικο μελίσσι των περιθωριοποιημένων νέων και των μεσοαστών των πόλεων μπορεί να κάνει αρκετό θόρυβο στα σόσιαλ μίντια, μπορεί να δημιουργεί ωραίες εικόνες και αστεία μιμς, αλλά δεν γίνεται να κερδίσει τις καρδιές των μαζών, οι οποίες, δικαίως ή αδίκως, αισθάνονται οι ριγμένες της υπόθεσης της παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο Τζόνσον, ένας αριστοκράτης δεξιός χίπτερ, το αντιλήφθηκε με συνοπτικές διαδικασίες. Ο Κόρμπυν των αντιπολεμικών διαδηλώσεων και της βαριάς παρακαταθήκης στην αριστερή πτέρυγα των Εργατικών είτε το αγνόησε είτε δεν κατόρθωσε να πατήσει ολοκληρωτικά πόδι στο ίδιο του το κόμμα. Όπως και να 'χει, καληνύχτα και καλή τύχη με τις επιλογές κυβερνώντων και λαού που έρχονται.

**Η σχέση ελευθερίας-εξουσίας
στον φιλελευθερισμό – Μια**

σύντομη κριτική

του Γιώργου Κτενά

Ποια είναι η σχέση εξουσίας-ελευθερίας στον φιλελευθερισμό και πώς την αναλύει ο Τ. Σ. Μιλ, κλασικός στοχαστής τού 19ου αιώνα, που εισήγαγε την ιδέα της ελευθερίας του ατόμου ως μέσο για την βελτίωσή του; Η ελευθερία της κοινωνίας περνάει μέσα από την τυραννία του κράτους; Μπορεί να υπάρξει πορεία αυτοεξέλιξης, όταν η κοινωνική ελευθερία αφορά την εξουσία της κοινωνίας πάνω στο άτομο; Ας δούμε μια κριτική πάνω στην ατομικότητα του Τ.Σ. Μιλ.

Μέσω του Τ. Σ. Μιλ διατυπώθηκε για πρώτη φορά τόσο καθαρά η ιδέα περί ελευθερίας του ατόμου, ως μέσο προόδου της κοινωνίας. Η σχέση κράτους-ελευθερίας στον Βρετανό φιλόσοφο αρχίζει από την ίδια την ύπαρξη του κράτους, καθώς διαμορφώνει τη σχέση υπηκόου-εξουσίας. Την οποία όχι μόνο δεν αρνείται, όσο κι αν προσπαθεί να την περιορίσει, αλλά αντίθετα ταυτίζει το έθνος με το κράτος και «παραχωρεί» στο άτομο όλες τις νομικές κατοχυρώσεις της εξουσίας προς τον πολίτη. Δεν κάνει ριζική αναφορά στην αντιπροσωπευτική Δημοκρατία, η οποία περικλείει θεσμίσεις που, τελικά, περιορίζουν την ανάπτυξη του ατόμου, καθώς δεν φαίνεται να συμερίζεται την άποψη του προγενέστερου Φρίντριχ Χέγκελ για έναν εαυτό που εκπίπτει μέσω της αντιπροσώπευσης. Αντίθετα, εκφράζει απόψεις κοντά σε εκείνες του Ζαν-Ζακ Ρουσό για τη γενική βούληση (*volonte generale*) στην αντιπροσωπευτική Δημοκρατία, στα θεμέλια της οποίας όμως εδράζεται, τελικά, η απεχθέστερη μορφή της.

Οι προτάσεις περί αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης που αναπτύσσει ο Μιλ, περικλείουν ευδιάκριτες πολιτικές παραγωγές ετερονομίας. Αν και αναδεικνύουν, παράλληλα, την αναντιστοιχία αποτύπωσης των θεμελιωδών αρχών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας στα σημερινά αντιπροσωπευτικά συστήματα. Δίνει πρωταγωνιστικό ρόλο στην ατομικότητα, καθώς θέλει το άτομο ενταγμένο σε οργανωμένη πολιτική κοινότητα, όμως ταυτίζει το

έθνος με το κράτος χωρίς βέβαια να γίνεται συγκεκριμένη αναφορά σε εθνοκράτος. Δεν απορρίπτει την ύπαρξη μονάρχη και την ίδια στιγμή καλεί τους πολίτες για άμεση συμμετοχή στην διακυβέρνηση. Η θεωρία του Μιλ δεν είναι ατομικιστική όπως των Χομπς ή Λοκ, καθώς επιδιώκει την ανάπτυξη της ριζικής ατομικότητας (ως μέσο ωριμότητας) μέσω της συμμετοχής στην πολιτική κοινότητα.

Ως πρόβλημα της ατομικότητας αναγνωρίζει την εξασφάλιση της μεγαλύτερης ελευθερίας της ατομικής έκφρασης εντός της κοινωνίας.

Κι εδώ είναι που κάνει το άλμα από τον Ωφελιμισμό, καθώς θέλει την ανάπτυξη κάθε προσωπικότητας ξεχωριστά και όχι απλώς την ευτυχία για μεγάλο αριθμό ατόμων. Ζήτημα που τον συνδέει και με τον εγγελιανό ιδεαλισμό, ως γονιμοποιό ατομική απελευθέρωση, αναδεικνύοντας τον ρόλο του ατόμου στην εξέλιξη της ίδιας της κοινωνικής διαδικασίας. Αυτή η «ενηλικίωση» του ατόμου όμως προσφέρει την ηθική βάση των θεσμών, άρα τελικά του κράτους.

Στο Περί Ελευθερίας αναπτύσσει τόσο την αρχή της ελευθερίας του ατόμου (πώς η ατομικότητα πρέπει να ενταχθεί στην οργανωμένη πολιτική κοινότητα), όσο και το όριο της εξουσίας που μπορεί η κοινωνία να ασκήσει στο άτομο. Αλλά αφήνει το κράτος έξω από την κριτική και του δίνει τη δυνατότητα, έννομα, να λειτουργεί δεσποτικά, αν αυτό κριθεί απαραίτητο. Κι αυτό γιατί, τελικά, διατηρεί επιφυλάξεις σε σχέση με το άτομο (ως υποκείμενο που συγκροτεί την κοινωνία) καθώς μπορεί να προκαλέσει κοινωνική τυραννία που να είναι χειρότερη από την κυβερνητική καταπίεση. Αλλά εδώ είναι που υπάρχει αντίφαση των υποκειμενικών παραγόντων της ελευθερίας (οι αδυναμίες που προκύπτουν από την αρνητική ελευθερία, κατά τον Αϊζάια Μπερλίν), με αποτέλεσμα να υπάρχει αρνητική ελευθερία τού ατόμου εντός του φιλελευθερισμού.

Δηλαδή η σύμπλευση της ελευθερίας με οικουμενικούς τρόπους ζωής, καθώς δεν ασχολείται με υποκειμενικούς παράγοντες

ελευθερίας μέσα στην κοινωνία.

Σαφώς ο Βρετανός φιλόσοφος έθεσε για πρώτη φορά τόσο ξεκάθαρα τη σπουδαιότητα της ατομικής ελευθερίας, υποστηρίζοντας μεν τη ριζική ατομικότητα αλλά, τελικά, διατηρώντας επιφυλάξεις για το ίδιο το άτομο. Από τη μία πλευρά, δηλαδή, αναδεικνύει την αυτονομία ως όρο συγκρότησης του ατόμου, από την άλλη πλευρά οριοθετεί το φάσμα που το άτομο έχει ανεμπόδιστη δράση. Τελικά, η ελευθερία είναι όρος αυτοανάπτυξης αλλά με πεπερασμένα όρια για τον Μιλ, άρα η ελευθερία τού ατόμου στον φιλελευθερισμό (όπως την αναλύει ένας από τους σημαντικότερους στοχαστές του φιλελευθερισμού) δεν είναι αρκετά απελευθερωτική ως προς το ίδιο το άτομο.

Κοινότητες αγώνα, αλληλεγγύης και συνεργατικής δημιουργίας: απάντηση στην κρίση της «κοινωνίας της εργασίας»

του Κώστα Χαριτάκη*

Το «καθεστώς εξαίρεσης» που διαμορφώνεται στον σύγχρονο καπιταλισμό περιλαμβάνει πλέον το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας, μια ευρύτατη γκρίζα ζώνη δικαιωμάτων όπου η μισθωτή εργασία απαξιώνεται βίαια και παύει να έχει οποιαδήποτε προστασία, οι ελαστικές σχέσεις εργασίας ρευστοποιούν το σύνολο της ζωής, ενώ η ανεργία οδηγεί σε μόνιμη περιθωριοποίηση.

Έχει τελειώσει, έτσι, η παλιά εποχή ενός εργατικού κινήματος

βασισμένου στη διαπραγμάτευση της τιμής μιας εργατικής δύναμης σταθερά και μακροχρόνια ενταγμένης στον παραγωγικό ιστό, αναγνωρισμένου και ενσωματωμένου ως θεσμικού παράγοντα για την ομαλή αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης και εν τέλει του ίδιου του καπιταλισμού. Αυτή είναι η βάση του πλήρους εκφυλισμού του θεσμικού γραφειοκρατικού συνδικαλισμού (ΓΣΕΕ).

Μπορεί αυτό το «τέλος» να αποτελέσει την «αρχή» για μια αναγέννηση του εργατικού κινήματος στη βάση της αυτοοργάνωσης, της άμεσης δημοκρατίας και του διαρκούς μαχητικού ανταγωνισμού με το κεφάλαιο και το κράτος; Μπορεί να είναι μια ιστορική «ευκαιρία» απεξάρτησης από όλα όσα κρατούσαν το εργατικό κίνημα εξαρτημένο και εν τέλει υποταγμένο εντός της καθεστηκυίας τάξης, υπερβαίνοντας την απλή διαμαρτυρία, τις διεκδικήσεις και διαπραγματεύσεις του «κοινωνικού συμβολαίου», δημιουργίας τώρα των δικών μας (των κάτω) «οργάνων» αγώνα, αλληλεγγύης και συνεργατικής δραστηριότητας; Αυτό είναι το ερώτημα της εποχής και όχι απλώς το πώς θα συνεχιστεί ένας συνήθης κύκλος αγώνων με τα παλιά χαρακτηριστικά.

Γιατί τι άλλο δείχνει η κρίση, παρά ότι η κοινωνία της εργασίας, η αποικιοποίηση δηλαδή όλης της ζωής από τις δυνάμεις της οικονομίας (την εκμετάλλευση, το εμπόρευμα και το χρήμα), δεν αποτελεί βιώσιμη (πόσο μάλλον δημιουργική) συνθήκη για την πλειοψηφία του κόσμου;

Έχουμε φτάσει πλέον στην «καρδιά» του προβλήματος. Η μισθωτή εργασία, αλλά και γενικότερα η εργασία για αλλότριους παραγωγικούς σκοπούς, που σήμερα δείχνει όλο και πιο καθαρά την ουσία της ως δουλεία, είναι το έδαφος όπου ανθίζουν όλα τα σημερινά δεινά της φτώχειας, της υποβάθμισης της ζωής σε «γυμνή» επιβίωση, της ερήμωσης των κοινωνικών σχέσεων και της καταστροφής του περιβάλλοντος.

Είναι, επομένως, αδήριτη ανάγκη να αναμετρηθούμε ατομικά και συλλογικά με ορισμένα κομβικά βασανιστικά ερωτήματα που αναδύονται τόσο από την κρίση του παραδοσιακού συνδικαλισμού όσο και από τις δυνατότητες και τα όρια των νέων αγώνων και

δομών βάσης που αναδύθηκαν αυτή την περίοδο.

Τι θα αντικαταστήσει τη «μισθωτή εργασία» που πετιέται διαρκώς στο δρόμο; Μια νεοφεουδαρχία εργαζομένων, με όρους προσωπικής εξάρτησης στα νέα κατανεμημένα δίκτυα της εργασίας; Ή η κοινωνικά χρήσιμη, αλληλέγγυα και συνεργατική οικονομία;

Θα εξακολουθήσουμε να διεκδικούμε το «δικαίωμα» στην εργασία-εκμετάλλευση και την ανέφικτη πλέον «πλήρη (μισθωτή) απασχόληση» ή θα θέσουμε στο κέντρο της σκέψης και της δράσης μας την απελευθέρωση από την εργασία, το πράττειν, την ελεύθερη δημιουργική δραστηριότητα που μπορεί να καλύπτει κοινωνικές και ατομικές ανάγκες και επιθυμίες;

Θα εξακολουθήσουμε να ανταγωνιζόμαστε (με όλο και περισσότερη βαρβαρότητα) για τις λιγοστές «θέσεις εργασίας» που θα μας παρέχει το κράτος και το κεφάλαιο ή θα προχωρήσουμε στη δημιουργική οριζόντια συνεργασία και στο συντονισμό βάσης συνεργατικών εγχειρημάτων;

Θα εξακολουθήσουμε να επαφίουμε τις ελπίδες μας για βιώσιμη ζωή στην «ανάπτυξη», στην υπόσχεση της διαρκούς μεγέθυνσης-καταναλωτικής αφθονίας, ή θα δώσουμε έναν άλλο χαρακτήρα στην οικονομία, απο-αποικιοποιώντας τη ζωή από την κυριαρχία της, αποκλιμακώνοντάς την στις διαστάσεις των πραγματικών κοινωνικών αναγκών, φέρνοντάς την στα μέτρα της εγγύτητας και της αυτάρκειας των κοινοτήτων και τοποθετώντας στη θέση του απρόσωπου και ποσοτικού ΑΕΠ την ποιότητα ζωής και περιβάλλοντος;

Και, τέλος, τι θα αντικαταστήσει τα εκφυλισμένα και αποσαθρωμένα παραδοσιακά εργατικά κινήματα;

Ένα δίκτυο ομάδων πίεσης και ανταγωνιστικής ατομικής συναλλαγής; Ή κοινότητες αγώνα, αλληλεγγύης και συνεργατικής δημιουργίας; Θα εξακολουθήσουμε να δρούμε μέσα από ιεραρχικές

και γραφειοκρατικές οργανώσεις-μεσάζοντες των αναγκών μας και διαχειριστές των σχέσεών μας ή θα δημιουργήσουμε νέου τύπου κοινωνικοπολιτικά μορφώματα-συλλογικότητες που πριν απ' όλα στο ίδιο το εσωτερικό τους και στις σχέσεις τους με τους άλλους θα δημιουργούν απελευθερωμένες κοινωνικές σχέσεις;

Το νέο κοινωνικό υποκείμενο της νομαδικής, ρευστής, ευέλικτης και ανασφαλούς εργασίας/ανεργίας, που είναι ο πρωταγωνιστής των σύγχρονων εξεγέρσεων (Δεκέμβρης 2008, πλατείες, μαχητικές απεργίες αλλά και όποιων κοινωνικών αγώνων πήραν μαζικό και μαχητικό χαρακτήρα και ξέφυγαν από την εθιμοτυπία) και των αυτοοργανωμένων αγώνων και δομών, έχει ανοίξει ένα δρόμο. Το ζήτημα, ωστόσο, του πώς θα ξεπεραστεί η μερικότητα και αποσπασματικότητα, προς μια συνολικοποίηση της κοινωνικής δυναμικής που εκφράζει αυτό το υποκείμενο, παραμένει ανοικτό και δύσκολο μέσα σε συνθήκες γενικευμένου κοινωνικού κατακερματισμού.

Η «κοινωνικοποίηση» του εργατικού κινήματος, πέρα από μια στενή και στρεβλή «ταξικότητα», αλλά και από μια κομματική «πολιτικοποίηση» εκ των άνω, με πρόταγμα τα προβλήματα, τις ανάγκες, τη ζωή και τη χειραφέτηση της κοινωνίας, και όχι απλώς τα άμεσα στενά εργατικά συμφέροντα που καταλήγουν στο «δουλειά να 'ναι κι ό,τι να 'ναι», χωρίς να υπολογίζουν την κοινωνική χρησιμότητα και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις (όπως, για παράδειγμα, στη Χαλκιδική όπου το «άμεσο ταξικό συμφέρον» οδηγεί εργάτες να υποστηρίζουν μια καταστροφική για τις κοινότητες και το περιβάλλον επένδυση στο όνομα του ότι δίνει δουλειά...), είναι κρίσιμος όρος αυτής της διαδικασίας.

Η συνεύρεση των διαφορετικών τμημάτων της ρευστής και περιπλανώμενης εργασίας-ανεργίας δεν μπορεί να γίνει με μόνιμα και μακροπρόθεσμα χαρακτηριστικά στους χώρους εργασίας, όπου οι ατομικές σχέσεις εργασίας, οι διαφορετικοί και εξατομικευμένοι όροι και ρυθμοί εντείνουν την απομόνωση, τον κατακερματισμό και τον ανταγωνισμό (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν παραμένει απαραίτητη και κρίσιμη η προσπάθεια για αμεσοδημοκρατική αυτοοργάνωση στο χώρο δουλειάς, για επιτροπές

και σωματεία βάσης).

Χρειαζόμαστε δομές που θα μπορούν να διαπερνούν τα σύνορα των επαγγελματιών, των ειδικοτήτων και του καταμερισμού της καπιταλιστικής οικονομίας (όπως έχει γίνει, για παράδειγμα, σε καταλήψεις, στέκια και λαϊκές συνελεύσεις).

Και που θα συνενώνουν σε κοινές δράσεις και μέτωπα πολύμορφες συλλογικότητες και ατομικότητες από διάφορα κινήματα και πολιτικές διαδρομές (όπως γίνεται, για παράδειγμα, στο μέτωπο της υπεράσπισης της κυριακάτικης αργίας όπου δρουν από κοινού σωματεία, πρωτοβουλίες γειτονιάς, κινήσεις πόλης, συνεργατικά εγχειρήματα).

Η διαμόρφωση κοινοτήτων αγώνα, αλληλεγγύης και συνεργατικής δημιουργίας, χώρων που δημιουργούν την άμεση πρακτική δυνατότητα να κόψουμε τους δεσμούς εξάρτησης από το κράτος και το κεφάλαιο, με την αυτοθέσμιση νέων κοινωνικών δεσμών ώστε να μπορέσουμε, εδώ και τώρα, να ζήσουμε χωρίς κυριαρχικές και εκμεταλλευτικές σχέσεις, είναι το αναγκαίο βήμα για μια χειραφετική πορεία. Το παράδειγμα της BIOME είναι χαρακτηριστικό σε αυτή την κατεύθυνση: δεν είναι μόνο ένα διαφορετικό παραγωγικό εγχείρημα, αλλά μια κοινότητα αγώνα και αλληλεγγύης που υφαίνει κοινωνικούς δεσμούς.

Οι εργαζόμενοι της συνεργατικής και αλληλέγγυας οικονομίας δεν θέλουμε να είμαστε η αρνητική επιβεβαίωση του κεφαλαίου (τα «θύματα» που δεν τα καταφέρνουν), αλλά η θετική επιβεβαίωση της συνεργατικής ισχύος και κοινωνικής δημιουργικότητας («εμείς μπορούμε!»). Έχοντας συνείδηση ότι δεν λύνουμε απλώς το βιοποριστικό μας πρόβλημα, αλλά ότι συνδημιουργούμε μια δεξαμενή κοινών εμπειριών, σχέσεων, τακτικών, γνώσεων, τεχνικών, ελεύθερα διαθέσιμων προς όλους, μια κοινή βάση στήριξης για ολόκληρη την κοινωνία. Όσο περισσότερο εμπλουτίσουμε αυτή τη δεξαμενή, τόσο πιο έτοιμοι θα είμαστε να απεξαρτηθούμε από το κεφάλαιο και το κράτος και να ενισχύσουμε υλικά την τάση για αλλαγή της κοινωνίας.

Η Υγεία στην παγίδα της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης

της Αθανασίας Δέτσικα*

«Θα ήθελα να ξεκαθαρίσω επίσης, και αυτό θέλω να καταστεί σαφές, ότι είναι άλλο το δημόσιο σύστημα υγείας και άλλο κρατικό σύστημα υγείας. Να δώσω ένα παράδειγμα: σε μια σοσιαλιστική χώρα, τη Σουηδία, το νοσοκομείο Καρολίνσκα. Είναι ένα νοσοκομείο πρότυπο, το οποίο παρέχει εξαιρετικές υπηρεσίες υγείας, δωρεάν υπηρεσίες υγείας προς τους πολίτες της χώρας αυτής.

Είναι δημόσιο νοσοκομείο, αλλά δεν είναι ένα κρατικό νοσοκομείο.»

Βασίλειος Κικίλιας, Υπουργός Υγείας

Η νεόκοπη κυβέρνηση, από την προεκλογική περίοδο ακόμα, έχει κάνει ξεκάθαρες τις προθέσεις της: θα παραμείνει όσο καιρό χρειάζεται στην εξουσία, χρησιμοποιώντας υπέρμετρη κρατική βία αν απαιτείται, μέχρι να καταφέρει να υλοποιήσει εκείνες τις πολιτικές που θα μεταρρυθμίσουν τους θεσμούς και τις ποικίλες πτυχές της καθημερινής μας ζωής σε μια εντελώς νέα κατεύθυνση. Έτσι ώστε, μέχρι το τέλος της θητείας της, να μπορεί να το διαλαλήσει υπερήφανα: υπήρξε η πρώτη πραγματικά νεοφιλελεύθερη δεξιά κυβέρνηση στην Ελλάδα.

Εν αρχή

Οι προβληματικές στην υγεία δεν ξεκινούν προφανώς από την

εκλογή της νέας κυβέρνησης, ούτε αυτό πρόκειται για ένα κείμενο το οποίο θα προσπαθήσει να κάνει ανασκόπηση όλων των ελλείψεων και των προβλημάτων που υπάρχουν. Αναφορικά όμως με αυτά, την τελευταία δεκαετία το ΕΣΥ «πάσχει», βασικά, από τεράστιες ελλείψεις μόνιμου προσωπικού και φαρμακοτεχνικών υλικών. Οι εθνικές δεσμεύσεις, εξαιτίας της υπογραφής των μνημονίων, επέβαλαν το μέτρο 5 προς 1, δηλαδή για κάθε 5 εργαζομένους στο δημόσιο τομέα που αποχωρούν να προσλαμβάνεται ένας, το οποίο αναπόφευκτα οδήγησε στην ερήμωση των κλινικών, των επειγόντων και των εργαστηρίων από προσωπικό. Ταυτόχρονα, η μειωμένη χρηματοδότηση οδήγησε σε έλλειψη βασικών φαρμάκων και υλικών στην καθημερινότητα των νοσοκομείων, τα οποία απλά έμαθαν να ανταπεξέρχονται χωρίς όσα κάθε φορά τους έλειπαν. Η ανανέωση του εξοπλισμού, η ανακαίνιση των νοσοκομείων και η αγορά οχημάτων για το ΕΚΑΒ συχνά καλύφθηκαν από δωρεές ιδιωτών.

Η κατάσταση αυτή σαφώς και είχε ως αποτέλεσμα τη στροφή των πολιτών προς τις ιδιωτικές εταιρείες ασφάλισης και παροχής υπηρεσιών – κυρίως στον τομέα της πρόληψης, των απεικονιστικών εξετάσεων κτλ.

Έτσι, το κενό μεταξύ των αναγκών υγείας του πληθυσμού και των δυνατοτήτων κάλυψής τους από το ΕΣΥ σταδιακά διογκώθηκε, καθώς, συν τοις άλλοις, η δυνατότητα κάλυψης του κόστους της ιατροφαρμακευτικής φροντίδας με ίδιους πόρους από την πλευρά των πολιτών –όπως συνέβαινε για πολλά χρόνια– εξαντλήθηκε εξαιτίας της δραματικής μείωσης των ατομικών και οικογενειακών εισοδημάτων. [1]

Η κυβέρνηση του Κυριάκου Μητσοτάκη μπορεί να επιθυμεί να αναδιοργανώσει το ΕΣΥ με βάση τις αρχές του λεγόμενου νέου δημόσιου μάνατζμεντ, έτσι ώστε ως προς τη δομή και τους κανόνες λειτουργίας του να προσιδιάζει περισσότερο σε ιδιωτική εταιρεία με την υιοθέτηση και της αντίστοιχης κουλτούρας (αντιμετωπίζοντας δηλαδή τους ασθενείς ως καταναλωτές υπηρεσιών), αφήνοντας μας ολίγον τι ανατριχιασμένες, αλλά και

η προηγούμενη κυβέρνηση στάθηκε ανίκανη να βελτιώσει την κατάσταση στην υγεία. Η βασική της στρατηγική, όπως και στους περισσότερους τομείς, ήταν η μετριοπαθής διαχείριση των τεράστιων προβλημάτων και ελλείψεων, κυρίως με προσλήψεις επικουρικού προσωπικού με ιδιωτικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου μέσω ΕΣΠΑ, και η κάλυψη μόνο των πραγματικά επείγουσών αναγκών σε υλικά και φάρμακα. Ίσως η μοναδική πράξη που μπορούμε να της αναγνωρίσουμε ότι ήταν προς την κατεύθυνση ανακούφισης των πιο αδύναμων συμπολιτών μας είναι πιθανότατα ο νόμος ν.4368/2016, ο οποίος εξασφαλίζει την πρόσβαση όλων των ανασφάλιστων πολιτών στην υγεία.

Back to the future

Η είδηση ότι η ιδιωτικοποίηση των δημόσιων νοσοκομείων ξεκινά από το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Ιωαννίνων μπορεί να μην πήρε τις διαστάσεις τις οποίες θα έπρεπε την προηγούμενη εβδομάδα, [2] όμως δεν μας προκαλεί την παραμικρή εντύπωση. Βρίσκεται, μάλιστα, σε απόλυτη σύμπνοια με την πρόταση του Πανελληνίου Ιατρικού Συλλόγου (ΠΙΣ) να μετατραπούν τα δημόσια νοσοκομεία από πρόσωπα δημοσίου δικαίου σε πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Ο υπουργός Υγείας Βασίλης Κικίλιας απαντώντας στη σχετική ερώτηση που του τέθηκε στη Βουλή την προηγούμενη εβδομάδα, αρνήθηκε ότι υπάρχει σχέδιο να δεσμευτούν όσες κλίνες του νοσοκομείου χρειαστεί για να τις αξιοποιήσουν ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες, και ουσιαστικά άδειασε τον διοικητή της 6ης ΥΠΕ (η χώρα χωρίζεται σε 7 μεγάλες υγειονομικές περιφέρειες, τις ΥΠΕ, οι υπεύθυνοι των οποίων ορίζονται από την εκάστοτε κυβέρνηση). Κατά την άρνηση του όμως για την παραχώρηση τμημάτων του δεύτερου μεγαλύτερου νοσοκομείου της χώρας σε ιδιώτες για τουρισμό υγείας, ο υπουργός παραδέχτηκε πολύ πιο ωμά τα μεγάλα του σχέδια για το ΕΣΥ:

...θα ήθελα να ξεκαθαρίσω επίσης, και αυτό θέλω να καταστεί σαφές, ότι είναι άλλο το δημόσιο σύστημα υγείας και άλλο κρατικό σύστημα υγείας. Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι μπορεί,

όπως κάνουν ήδη τα νοσοκομεία μας και κάνει ο ΕΟΠΥΥ, να παίρνει υπηρεσίες από τον ιδιωτικό τομέα και να δίνει τη δυνατότητα στους γιατρούς μας, στους νοσηλευτές μας, στο διοικητικό προσωπικό να εξυπηρετεί καλύτερα τον κόσμο, πιο ποιοτικά, πιο γρήγορα, ενδεχομένως με τελευταίας τεχνολογίας μηχανήματα κλπ...

Τώρα σε ό,τι έχει να κάνει με τα σχέδια ιδιωτικοποίησης των δημόσιων νοσοκομείων κλπ., νομίζω ότι μετράει και είναι πάρα πολύ σημαντικό αυτό το οποίο λέει η πολιτική ηγεσία. Σέβομαι τον Πανελλήνιο Ιατρικό Σύλλογο. Ο καθένας μπορεί να σέβεται όλα αυτά τα οποία ακούει για την υγεία, αν είναι τεκμηριωμένα, αλλά εγώ δεν μπορώ να σχολιάσω αυτά τα οποία δηλώνει ο ΠΙΣ. Τα ακούω όμως.» [3]

Ο υπουργός δεν έχει κανένα πρόβλημα να παραδεχτεί ότι η ιδέα τα νοσοκομεία να παρέχουν δωρεάν τις υπηρεσίες τους για τους ασφαλισμένους, ενώ οι δομές τους έχουν ιδιωτικοποιηθεί, τον ενδιαφέρει και σαφώς και την σέβεται. (Το αν το σύστημα που οραματίζεται ο Κικίλιας περιλαμβάνει τη δωρεάν περίθαλψη και για τους ανασφάλιστους, θα μπορούσε να απαντηθεί εύκολα αν αναλογιστούμε ότι η παύση έκδοσης ΑΜΚΑ για τους πρόσφυγες ήταν μια από τις πρώτες πράξεις της κυβέρνησης).

Η μετατροπή των νοσοκομείων από πρόσωπα δημοσίου δικαίου σε πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου σημαίνει ένα πράγμα: ότι το κανονιστικό πλαίσιο που ρυθμίζει τη λειτουργία τους θα αλλάξει άρδην.

Ακριβώς όπως οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, θα είναι δυνατόν πλέον τα νοσοκομεία να πωληθούν ολόκληρα σαν μονάδες, να υπάρξουν μέτοχοι και διοικητικά συμβούλια, να εκμισθωθούν τμήματα τους και, στην τελική, να λειτουργήσουν με αποκλειστικό γνώμονα τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς και το αγαπημένο όλων των νεοφιλελεύθερων, το κέρδος!

Από τις αρχές του 2019, η Νέα Δημοκρατία παρουσιάζοντας το πρόγραμμα της, σκιαγράφησε και τις προθέσεις της.[4] Σαφείς

στόχοι για τη μείωση του καρκίνου, της παιδικής παχυσαρκίας και του καπνίσματος, εκσυγχρονισμός της πρόσβασης στα νοσοκομεία με ηλεκτρονικά ραντεβού και ατομικό φάκελο υγείας, εξατομικευμένες ειδοποιήσεις με SMS για τις εξετάσεις προληπτικού ελέγχου. Υποσχέθηκε επίσης την ανανέωση των συμβάσεων των επικουρικών γιατρών (να σημειώσουμε πως από τις 30/10/2019 οι επικουρικοί γιατροί βρίσκονται για άλλη μια φορά αντιμέτωποι με την απόλυση λόγω λήξης των συμβάσεων τους και δίνουν τον δικό τους αγώνα για να παραμείνουν με μόνιμες συμβάσεις στα νοσοκομεία), στοχευμένες προσλήψεις ειδικευμένων ιατρών και αύξηση του προϋπολογισμού για την ανακαίνιση των κτιρίων.

Συνεχής αξιολόγηση των διοικητών και των εργαζομένων, μάλιστα αναμένεται το έργο των διοικητών να αξιολογείται ανά τρίμηνο, εισαγωγή μάνατζερ για την αξιολόγηση της επίτευξης των στόχων και έναρξη του ιατρικού τουρισμού στην Ελλάδα. Ανάθεση τμήματος των υπηρεσιών υγείας όπως οι αξονικοί και μαγνητικοί τομογράφοι σε ιδιωτικές επιχειρήσεις οι οποίες πρέπει «...να γίνουν πιο ανταγωνιστικές και πιο εξωστρεφείς, να προσφέρουν θέσεις εργασίας και ποιοτικές υπηρεσίες» (Κ.Μητσοτάκης στην παρουσίαση του προγράμματος Υγείας της ΝΔ 23.2.2019). Συνεργασία με τους μεγάλους ιατρικούς ομίλους, καλοί ιδιώτες που θα σώσουν τις υποστελεχωμένες Μονάδες Εντατικής Θεραπείας, οι οποίες κλείνουν τις κλίνες τους την μία μετά την άλλη, ενώ ταυτόχρονα και η υπόσχεση να σταθεί η νέα κυβέρνηση ενάντια στις κομματικές προσλήψεις – όπως έδειξε η πραγματικότητα, 9 μήνες μετά, σχεδόν όλοι οι διοικητές νοσοκομείων που όρισε η ΝΔ είναι μέλη του κόμματος, και οι περισσότεροι μη σχετικοί με τον τομέα της υγείας. Η αλήθεια είναι ότι από την βαλκάνια ψυχή της γράφουσας θα πήγαζε ένα βαθύ γέλιο στην ιδέα ότι SMS υπενθύμισης για προληπτικές εξετάσεις θα σταλούν σε Έλληνες πολίτες και αυτοί θα καταφέρουν όντως να τα διαβάσουν και να θυμηθούν τα ραντεβού τους, αν δεν την έπιανε σύγκρουση από τις νεοφιλελεύθερες τομές του προγράμματος της ΝΔ.

Το NHS (National Health Service), ίσως το πιο κοντινό στο δικό μας παράδειγμα εθνικού συστήματος υγείας, έχει ήδη παραχωρήσει σημαντικά τμήματά του στους ιδιώτες. Όπως ακριβώς οι γραμμές των τρένων, τα καλώδια του τηλεφώνου, οι δρόμοι, τα λιμάνια και οτιδήποτε άλλο έχτισε η βρετανική εργατική τάξη και πούλησε με σιδερένια θέληση η Μάργκαρετ θάτσερ από τα τέλη της δεκαετίας του '80. [5]

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στη λογική των μεταρρυθμίσεων του νεοφιλελευθερισμού περιλαμβάνεται πάντοτε και η γραφειοκρατικοποίηση των δομών τις οποίες προσπαθεί να μετασχηματίσει (γραπτή αξιολόγηση, αριθμητικοί στόχοι μείωσης του καρκίνου ή της παχυσαρκίας κτλ.), ταυτόχρονα με τη διείσδυση ανταγωνιστικών λογικών στην υγεία, όπως για παράδειγμα την επιβράβευση με bonus των ιατρών που καταφέρουν να έχουν τους πιο ικανοποιημένους ασθενείς στο λιγότερο δυνατό χρόνο – αλλά όχι και τους πιο υγιείς!

Η κυβέρνηση, λοιπόν, επιδιώκει η κληρονομιά της στο ΕΣΥ να ανοίξει την πόρτα στις ιδιωτικοποιήσεις. Κανείς δεν ξέρει

πραγματικά το μέγεθος των βλέψεων τους. Μπορεί μόνο να υποθέσει ότι θα σταματήσουν εκεί που θα τους αναγκάσουν οι κοινωνικές αντιστάσεις. Μέχρι τώρα κάποιες δηλώσεις στελεχών «ξεφεύγουν», μόνο και μόνο για να διαψευστούν λίγες μέρες μετά, αλλά ο λαός ξέρει και λέει: όπου υπάρχει καπνός, υπάρχει και φωτιά.

*** Η Αθανασία Δέτσικα είναι αγροτική ιατρός.**

1 Βλ. Και τη σχετική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/chp_gr_greece.pdf.

2 <https://thepressproject.gr/apo-to-nosokomio-ioanninon-xekina-i-idiotikopiisi-ton-dimosion-nosokomion/>.

3 ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΒΟΥΛΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΜΗ΄ Παρασκευή 15/11/2019, Απάντηση στην ερώτηση με αριθμό 206/12-11-2019 του Βουλευτή Β2 Δυτικού Τομέα Αθηνών της ΜΕΡΑ25 κ. Κρίτωνα Αρσένη προς τον Υπουργό Υγείας, με θέμα: «Σχέδια ιδιωτικοποίησης των δημόσιων Νοσοκομείων»

4 <https://www.skai.gr/news/world/to-programma-tis-nd-gia-tin-yge-ia-parousiase-o-kyriakos-mitsotakis-v>.

5 <https://tribunemag.co.uk/2019/11/privatisation-is-already-killing-the-nhs>.

Στον μαθητή με την καλύτερη

επιχειρηματική ιδέα η σημαία το 2020!

του Στέφανου Μπατσή

«Η ανάληψη των νέων καθηκόντων (...) με δεσμεύει ώστε να εργαστώ ακόμα πιο εντατικά για την προώθηση της επιχειρηματικής σκέψης, της καινοτομίας και του οικονομικού εγγραμματισμού στα σχολεία της χώρας μας αλλά και όλης της Ευρώπης. Είναι η ώρα το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να ακολουθήσει τον ευρωπαϊκό δρόμο, να υιοθετήσει καλές πρακτικές και να εκσυγχρονιστεί έχοντας πάντα στο επίκεντρο τον μαθητή».

Αργύρης Τζικόπουλος,

Chair of the Board of Executives του Junior Achievement Europe

Το ότι ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί ένα πρόγραμμα αναδιοργάνωσης της οικονομίας υπέρ των δυνάμεων της αγοράς που απαιτεί αθρόες ιδιωτικοποιήσεις κι εν γένει τη ριζική αποδυνάμωση του κράτους προς όφελος της ιδιωτικής σφαίρας είναι αλήθεια. Αλλά είναι μια αλήθεια μερική και αποπροσανατολιστική ως προς την προσπάθεια διαύγασης του πολιτικού και ανθρωπολογικού ίχνους που αφήνει ο νεοφιλελευθερισμός στη συγκρότηση της κοινωνικής ζωής και της σύγχρονης υποκειμενικότητας. Πολύ περισσότερο, η αναζήτηση της απαρχής –ως μιας καθοριστικής στιγμής– της διαδικασίας νεοφιλελευθεροποίησης στην υπογραφή μεγάλων αποκρατικοποιήσεων και στη νομοθέτηση ενός κανονιστικού πλαισίου ευνοϊκού για την ιδιωτική οικονομία αποδεικνύεται πολιτικά μη χρήσιμη. Τουναντίον, μια πολιτική που επιθυμεί να αλλάξει την κοινωνία –άρα και τον άνθρωπο– οφείλει να καταπιαστεί με τον νεοφιλελευθερισμό ως μια μορφή διακυβέρνησης των πληθυσμών, των θεσμών και των ατόμων, η οποία στηρίζεται και στηρίζει τη διάχυση των λογικών της αγοράς, της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού σε κάθε πτυχή, σε κάθε τομέα της κοινωνικής

ζωής, ανεξαρτήτως εάν αυτός τυπικά λειτουργεί εντός της σφαίρας επιρροής του κράτους ή της ιδιωτικής οικονομίας. Οφείλει, επίσης, να ερμηνεύσει και να κατανοήσει τους τρόπους με τους οποίους ο νεοφιλελευθερισμός μετασχηματίζει τις σχέσεις των ανθρώπων και εμπλέκει τα υποκείμενα στην ίδια τους τη διακυβέρνηση ούτως ώστε να μπορεί να λειτουργεί και να αποκτούν νόημα και αξία οι θεσμοί και οι δομές που δημιουργεί.¹

Έτσι, στο επίπεδο της παιδείας, πέραν της αναζήτησης του φορέα της εκπαιδευτικής διαδικασίας ή του αν αυτή σχεδιάζεται και υλοποιείται αποκλειστικά από το κράτος ή μερικώς και από την ιδιωτική πρωτοβουλία, θα πρέπει να προχωρήσουμε στη διαπίστωση πως οι λογικές του νεοφιλελευθερισμού έχουν εγκαθιδρυθεί στην καρδιά της εκπαίδευσης, σε μια διαδικασία παράλληλη με –ει μη και ανεξάρτητη από– τους κεντρικούς, θεσμικούς μετασχηματισμούς που την αφορούν. Μολονότι εκφράζεται εναργέστερα σήμερα, υπό τη διακυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και φαιδρών περιπτώσεων όπως η υπουργός Παιδείας Νίκη Κεραμέως και ο υπουργός Ανάπτυξης Άδωνις Γεωργιάδης, στην πραγματικότητα η αγοραία νοοτροπία, η λογική των επιχειρήσεων έχει διεισδύσει στο σχολικό περιβάλλον εδώ και χρόνια και φυσικά δεν πλήττει μόνο τα παιδικά μυαλά των ιδιωτικών σχολείων.

Το Νοέμβριο του 2005 ιδρύεται στην Ελλάδα ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός *Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων/Junior Achievement Greece (ΣΕΑ/JA Greece)*, ως ελληνικό παράρτημα ενός οργανισμού παγκόσμιας κλίμακας ο οποίος αποσκοπεί στην «εφαρμογή προγραμμάτων επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση». Όπως διαβάζομε χαρακτηριστικά, τα προγράμματα του ΣΕΝ εισάγουν τους μαθητές, ήδη από την παιδική τους ηλικία, στις βασικές έννοιες της επιχειρηματικότητας, τους φέρνουν –μέσω διαφόρων συνεργασιών– σε επαφή με τον κόσμο των επιχειρήσεων, τους παρέχουν τα εφόδια που κρίνονται απαραίτητα ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν ως μελλοντικοί πολίτες στο «σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον». Τα υλοποιούμενα προγράμματα σχεδιάζονται για κάθε

βαθμίδα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, από την πρωτοβάθμια μέχρι και την τριτοβάθμια, και φέρουν εύγλωττους –και ολίγον ανατριχιαστικούς– τίτλους όπως: «Στη σκιά ενός στελέχους», «Η δική μου επιχείρηση!», «ENTERPRENEURIAL SKILLS PASS» και «CREATE YOUR FUTURE» [κεφαλαία στο πρωτότυπο].

Ο τρόπος υλοποίησης των προγραμμάτων είναι απλός. Αφού εγκριθούν από το υπουργείο Παιδείας, κοινοποιούνται και καλούν τους εκπαιδευτικούς να αποστείλουν αίτηση ενδιαφέροντος για το πρόγραμμα που θα ήθελαν να πραγματοποιηθεί στο σχολείο στο οποίο εργάζονται. Η υλοποίηση βασίζεται στη συνέργεια των εκπαιδευτικών κι ενός δικτύου εθελοντών με προέλευση από τον κόσμο των επιχειρήσεων.

Ένα από τα μακροβιότερα και πιο επιτυχημένα προγράμματα του ΣΕΝ είναι η Εικονική Επιχείρηση, το οποίο έχει μια υπερδεκαετή ιστορία με εκατοντάδες συμμετοχές σχολείων όλης της επικράτειας.

Η λειτουργία της Εικονικής Επιχείρησης έχει ως εξής: στην αρχή της σχολικής χρονιάς οι μαθητές σκέφτονται μια καινοτόμο επιχειρηματική ιδέα και την υλοποιούν φτιάχνοντας μια εικονική μεν, καθόλα αληθοφανή δε, επιχείρηση, η οποία διαθέτει τις τυπικές δομές ενός τέτοιου νομικού προσώπου (διοικητικό συμβούλιο, μετοχοποίηση, εκπροσώπηση κλπ.). Περίπου στο μέσο της χρονιάς, οι μαθητές-επιχειρηματίες εκθέτουν και πωλούν τις ιδέες τους σε πραγματικές εμπορικές εκθέσεις των ελληνικών μεγαλουπόλεων, ενώ διαγωνίζονται παράλληλα παράλληλα για το βραβείο της «Καλύτερης Εικονικής Επιχείρησης» του έτους. Οι νικήτριες επιχειρήσεις εκπροσωπούν το εθνόσημο σε αντίστοιχους ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους διαγωνισμούς κ.λπ., κ.λπ. Ας κρατήσουμε επίσης ότι μετά το πέρας των διαγωνισμών, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα πιστοποίησης των δεξιοτήτων που απέκτησαν κατά την ενιαία διαδικασία, αξιολογώντας τις επιχειρηματικές τους ικανότητες μέσω μιας διαδικτυακής εξέτασης και της απόκτησης του σχετικού διπλώματος (Entrepreneurial Skills Pass).

Το παραπάνω παράδειγμα, κατά τη γνώμη μας, δείχνει ολοφάνερα πως στα διάκενα των μεγάλων ιδεολογικών και πολιτικών συγκρούσεων για τα κεντρικά επίδικα της παιδείας, οι λογικές του νεοφιλελευθερισμού διαχέονται ήδη, λιγότερο ή περισσότερο αθόρυβα, αποικίζοντας την εκπαιδευτική διαδικασία, κατασκευάζοντας υποκείμενα και «διαμορφώνοντας τις ψυχές των ανθρώπων» – για να χρησιμοποιήσουμε την παραθεωρημένη αλλά καίρια αποστροφή της Μάργκαρετ Θάτσερ. Όλα τα βασικά σημεία του νεοφιλελεύθερου υποδείγματος διακυβέρνησης είναι εδώ: η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα, η οποία φτάνει στο σημείο να γίνεται ο τρόπος όπου κατοικεί η αλήθεια για τη σύγχρονη εκπαίδευση, η μετρησιμότητα και η ποσοτικοποίηση των μαθητικών δραστηριοτήτων, η συγκριτική αξιολόγηση, ο ανταγωνισμός μεταξύ των παιδιών, η συγκρότηση και πραγμάτευση του εαυτού με όρους και λογικές των επιχειρήσεων και του μάρκετινγκ.

Ίσως πρέπει, μάλιστα, να σταθούμε λίγο περισσότερο στο τελευταίο σημείο, καθώς μας μεταφέρει ομαλά από την παιδεία στον νεοφιλελευθερισμό και πάλι πίσω. Ίδιον της νεοφιλελεύθερης κατασκευής της πραγματικότητας είναι η «στρατηγική ανάπτυξη του εαυτού».

Το πρόταγμα των γκουρού του οικονομικού κόσμου περιλαμβάνει τη μεταφορά των αναλυτικών εργαλείων των επιχειρήσεων στην ανάλυση και την ανάπτυξη των ανθρώπινων συμπεριφορών.

Για παράδειγμα, η μέθοδος ανάλυσης SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), η οποία πιθανότατα σχεδιάστηκε από τον Αμερικανό σύμβουλο επιχειρήσεων Albert S. Humphrey μέσω συγκριτικής εξέτασης δεδομένων από αμερικανικές εταιρείες κολοσσούς των δεκαετιών 1960 και 1970, προτείνεται και ως μια μέθοδος κατανόησης και υποβοήθησης του εαυτού μέσα στο εκάστοτε «αφιλόξενο» περιβάλλον. Συναφώς, η έννοια του self-branding, δηλαδή η κατασκευή και προώθηση του ατόμου με όρους μάρκετινγκ μιας εμπορικής φίρμας, συνοψίζει άριστα τη δυνατότητα του νεοφιλελευθερισμού να εμπλέκει και να

κινητοποιεί τα υποκείμενα στην κατεύθυνση συγκρότησης ενός εξορθολογισμένου, επιχειρηματικού και επικοινωνιακά στρατηγικού Εγώ. Τα σημερινά υποκείμενα οφείλουν να σχεδιάζουν και να υλοποιούν ασταμάτητα πρακτικές και τεχνικές επιμέλειες του εαυτού ώστε να «πουλάνε» σε όποιο πεδίο της πραγματικότητας χρειάζεται – στην αγορά εργασίας, στην εκπαίδευση, ακόμη και στην ψηφιακή ερωτική τους ζωή· συμμετέχουν επομένως στην παραγωγή τους ως εμπορευματοποιημένων υποκειμένων.

Ο σημερινός χαοτικός και ανταγωνιστικός κόσμος της εκπαίδευσης βρίθει τέτοιων παραδειγμάτων. Οι μαθητές, ήδη από την εισαγωγή τους στις πρώτες εκπαιδευτικές βαθμίδες, καλούνται μαζί με το υποστηρικτικό τους περιβάλλον –οικογένεια, καθηγητές, φροντιστές, σύμβουλοι εκπαίδευσης κ.λπ.– να καταρτίσουν ένα στρατηγικό πλάνο σύμφωνα με το οποίο θα πορευτούν και θα επιτύχουν. Η μελέτη των μαθημάτων πρέπει να υπακούει στο κάλεσμα της αποτελεσματικότητας όπως αυτή αποτυπώνεται στους βαθμούς, ο χρόνος πρέπει να κατανέμεται μελητημένα και με ακρίβεια ανάμεσα στις διάφορες δραστηριότητες, η μάθηση πρέπει να είναι δια βίου και να επιβεβαιώνεται μέσω της αδιάκοπης λήψης νέων πτυχίων, πιστοποιήσεων και διδακτικών μονάδων.

Συνεπώς, στον ίδιο βαθμό με την προϊούσα διείδυση της αγοράς στην εκπαίδευση με όρους ιδιωτικής αντί κρατικής ιδιοκτησίας των σχολείων ή των πανεπιστημίων, αν όχι περισσότερο, θα πρέπει να μας αφορά η διείδυσή της ως μια δέσμης αξιών και λογικών που διαμορφώνουν τα υποκείμενα και τα οδηγούν σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Εν κατακλείδι, μπορεί ο τίτλος του άρθρου να είναι λίγο clickbait, αλλά είναι και βγαλμένος από τη σημερινή πολιτική πραγματικότητα και την κίνηση των ιδεών στον δημόσιο λόγο. Η Νίκη Κεραμέως και το επιτελείο της σχεδιάζουν ήδη την επίσημη εισαγωγή της επιχειρηματικότητας –ως μαθήματος; ως επιμορφωτικών προγραμμάτων; άγνωστο!– σε όλα τα σχολεία της χώρας, ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης «θα στηρίξει» την

ένταξη της Ρομποτικής στα σχολικά προγράμματα προς άγναν καινοτομίας και, άρα, ανάπτυξης, ενώ ο Άδωνις Γεωργιάδης φέρνει βόλτα –με μικρή επιτυχία– τα ιδιωτικά σχολεία της πρωτεύουσας, για να αναλύσει τη σημασία του τουρισμού για την ανάπτυξη, προμοτάροντας το Ελληνικό και το σχέδιο της Cosco για τον Πειραιά. Τι σημαίνουν όλα αυτά για εμάς; Σημαίνουν, κατ' αρχάς, ότι επείγει μια ανάλυση όλου του φάσματος νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης, από τα πιο εμβληματικά μέχρι τα πιο κρυφά της σημεία. Έπειτα, στο επίπεδο της ενασχόλησής μας με την εκπαίδευση, ότι νέα επίδικα πρέπει να βρουν τη θέση τους δίπλα στα πιο κλασικά και παγκοίμως παραδεδεγμένα. Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι το χρέος μας να καταλάβουμε τη θέση του υποκειμένου στη σημερινή πραγματικότητα, να μιλήσουμε με τους γύρω μας για την καθημερινότητά τους, να δούμε πού, τέλος πάντων, στεκόμαστε, από πού ξεκινάμε το εγχείρημα μας να αλλάξουμε τον κόσμο. Αν θέλουμε να τον αλλάξουμε.

1 Σε αυτή τη γραμμή σκέψης, το νέο τεύχος του περιοδικού Kaboom, που αναμένεται να κυκλοφορήσει σε μερικές μέρες, κάνει λόγο για «ανθρωπολογία του νεοφιλελευθερισμού». Μια ιδέα για τη συγκεκριμένη κατεύθυνση μπορεί να πάρει κανείς από τα αποσπάσματα του εισαγωγικού του σημειώματος που προδημοσιεύτηκαν εδώ.

Ο Γοργοπόταμος και το φαντασιακό της «Ενιαίας και Εθνικής» Αντίστασης

του Βασίλη Γεωργάκη

Λίγες μέρες πριν, στις 24 Νοέμβρη, έλαβε χώρα η εκδήλωση για την επέτειο της ανατίναξης του Γοργοποτάμου στις 25 Νοεμβρίου

1942. Ανάμεσα σε όλους τους άλλους, στην εκδήλωση παραβρέθηκαν και μπόλικά στελέχη της Νέας Δημοκρατίας, με τον υπουργό Χρήστο Σταϊκούρα να μεταφέρει την «τιμή και αναγνώριση της κυβέρνησης και του πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη». Ο Σταϊκούρας, ένας εκπρόσωπος της παράταξης του Σαμαρά, του Γεωργιάδη, του Βορίδη καθώς και του νεόκοπου ακροδεξιού Μπογδάνου, κατά τον οποίο πρέπει επιτέλους να ξεπεράσουμε τα ταμπού μας και να στείλουμε τους πρόσφυγες σε ξερονήσια. Όλοι αυτοί μπορούν να γυροφέρνουν σε τέτοιου τύπου εκδηλώσεις χωρίς να φαίνεται σε κανέναν παράταιρο, αν μη τι άλλο. Αυτό, φυσικά, κάθε άλλο παρά δεδομένο ήταν πριν, όχι και τόσα πολλά, χρόνια.

Η κρατική παρουσία σε μία εκδήλωση τιμής για το αντιστασιακό κίνημα όχι μόνο δεν ήταν δεδομένη, αλλά πριν το 1974 θα ήταν ανήκουστη. Η μόνη αξιοσημείωτη εξαίρεση ήταν αυτή του Γοργοποτάμου για μια σειρά από λόγους. Η ανατίναξη της γέφυρας ήταν μία επιχείρηση η οποία πραγματοποιήθηκε με την συνεργασία ανταρτών τόσο του ΕΛΑΣ όσο και του ΕΔΕΣ, σε μία εποχή όπου η σκληρή σύγκρουση ανάμεσα στις δύο οργανώσεις δεν είχε ακόμη διαφανεί. Υπό αυτό το πρίσμα, η επιχείρηση αυτή θα μπορούσε άνετα να προβληθεί ως μία ακόμη απόδειξη των ικανοτήτων που μπορούσε να επιδείξει ο ελληνικός λαός, όταν επικρατούσε η περίφημη «εθνική ομοψυχία», σχήμα που μετατράπηκε σε κυρίαρχη αφήγηση όσον αφορά τον ελληνο-ιταλικό πόλεμο του 1940-41. Άλλωστε η ανατίναξη της γέφυρας αποτέλεσε και βασικό σημείο στην επιχειρηματολογία του Ναπολέοντος Ζέρβα, στην προσπάθειά του να αναγνωριστεί επίσημα η «Εθνική Αντίσταση» κατά την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου, όπως και έγινε τελικά τον Απρίλιο του 1949, με την εξαίρεση φυσικά του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, του σημαντικότερου -γενικά- κοινωνικού κινήματος που εμφανίστηκε στην ιστορία του ελληνικού κράτους.

Στα χρόνια της μετεμφυλιακής εθnikοφροσύνης που ακολούθησαν, η Αντίσταση της περιόδου 1941-44 και το αίτημα για την αναγνώρισή της από το κράτος έγιναν βασικό αίτημα της ΕΔΑ και του κόσμου της Αριστεράς ευρύτερα, με τον Εμφύλιο να παραμερίζεται. [1] Στην ίδια κατεύθυνση, αν και με τελείως

διαφορετικές αφετηρίες και στοχεύσεις, άρχισε να κινείται κι ένα σημαντικό τμήμα του χώρου του Κέντρου, ιδιαίτερα μετά τις εκλογές της «Βίας και Νοθείας» του 1961. Η Ένωση Κέντρου αρχίζει να προβάλλει στον δημόσιο λόγο το δίπολο Δεξιά/Αντιδεξιά και σε αυτή την προσπάθεια, η περίοδος της Κατοχής εμφανίζεται στην ρητορική της, με έκδηλη την πρόθεση να απενοχοποιηθεί η ΕΑΜική αντίσταση· αυτό δεν σήμαινε φυσικά πως είχε απεμπολήσει τον αντικομμουνιστικό χαρακτήρα, όπως είχε διαμορφωθεί από τον Γεώργιο Παπανδρέου. [2]

Στα πλαίσια αυτής της στροφής, στις 29 Νοεμβρίου του 1964 η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου αποφάσισε να διοργανώσει επίσημη τελετή για να τιμήσει την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που κυβέρνηση προέβαινε σε τέτοια ενέργεια – έως τότε στην τελετή παρίσταντο άνθρωποι της Αντίστασης χωρίς κάποια κυβερνητική παρουσία. Η απόφαση αυτή της κυβέρνησης έδωσε στον εορτασμό χαρακτήρα αναγνώρισης της Αντίστασης, με αποτέλεσμα την συρροή χιλιάδων ανθρώπων στον χώρο, οι οποίοι μετακινήθηκαν οργανωμένα κυρίως από την Αθήνα.

Η δυσκολία πρόσβασης, η άρνηση των αρχών να επιτρέψουν την κατάθεση στεφάνων από τις αντιστασιακές οργανώσεις και κυρίως η παρουσία χωροφυλάκων και γνωστών διωκτών των αριστερών, όπως ο «κομμουνιστοφάγος» βουλευτής Καλαντζής, προκάλεσαν φοβερή ένταση.

Ο εορτασμός μετατράπηκε σε τραγωδία, όταν μία νάρκη εξερράγη σκορπίζοντας τον θάνατο: ο απολογισμός ήταν 13 νεκροί (ανάμεσα τους κι ένα δωδεκάχρονο κορίτσι) και πάνω από 45 τραυματίες.

Το πώς βρέθηκε εκεί η νάρκη παραμένει ασαφές· η επίσημη εκδοχή έκανε λόγο για ξεχασμένη νάρκη από την εποχή του Εμφυλίου, ενώ από την πλευρά της ΕΔΑ γινόταν λόγος για πρόσφατη τοποθέτηση της νάρκης ώστε να προκληθεί μακελειό. Οι θυελλώδεις συζητήσεις που ακολούθησαν στο Κοινοβούλιο αποκάλυψαν και τα όρια της φιλελευθεροποίησης του μετεμφυλιακού καθεστώτος. Ο Γ.

Παπανδρέου κατηγορήσε την ΕΔΑ για τον συνωστισμό, ενώ δεν έχασε την ευκαιρία να εξαπολύσει μύδρους κατά του ΕΑΜ. Την ίδια στιγμή η ΕΡΕ, από την πλευρά της, κατηγορήσε την κυβέρνηση πως άφησε τους συγκεντρωμένους να «περιυβρίζουν» το στράτευμα, αγνοώντας πλήρως τα θύματα της έκρηξης. Για λογαριασμό της Αριστεράς απάντησε ο Ηλίας Ηλιού, υπομένοντας τις συνεχείς διακοπές και ύβρεις των βουλευτών της ΕΡΕ. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως τελικά διώξεις ασκήθηκαν μονάχα σε μερικούς βετεράνους ΕΛΑΣίτες για διατάραξη της δημοσίας τάξεως.. [3]

ΑΘΗΝΑΪΚΗ
 ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
 Σ. Γ. ΒΑΡΔΑΓΩΡΓΙΟΥ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑ, 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1964
 ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΡΧΑΓΕΙΑΣ ΑΠΡ. 4 Τηλ. 224.761.763, Αρκαδίου 224.224
 ΑΙΦΥΡΝΗΣ: Ε. ΜΠΑΚΑΤΖΗΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ: Έσοδ. 425, 450, 250 Τελεφ. Βαλσαρά 11, Τηλ. 532.425.427

Αί τελευταίαι πληροφορίες (παρά την σιγήν των αρμοδίων) φέρουν ότι:
ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΠΗΡΞΕ Η ΝΑΡΚΗ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΕΣΕ ΤΗΝ ΠΟΛΥΝΕΚΡΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟ
Είχε τοποθετηθῆ προσφάτως

14 ΝΕΚΡΟΙ
51 ΤΡΑΥΜΑΤΙΑ

Διαπιστώθη κατά τρόπον δισταμοδέητον ότι διαδρομική ήτο η νόσος ή οι νόσοι που εξακρόβησαν προκαλέσαντες την πολύνεκρον τραγωδίαν του Γοργοποτάμου.

ΟΙ ΔΙΚΕΣ ΤΟΥ ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΥ

Πρωτοσέλιδο από το 1964 που αναφέρεται σε αμερικανική εμπλοκή στον Γοργοπόταμο. Έως σήμερα παραμένει ασαφής η προέλευση της νάρκης που σκόρπισε τον θάνατο.

Παρά την τραγωδία που σημάδεψε την πρώτη αυτή κυβερνητική πρωτοβουλία, η αλλαγή πλεύσης εντός της Ένωσης Κέντρου ήταν σαφής. Μία νέα αντιμετώπιση της Αντίστασης είχε αρχίσει να εμφανίζεται και να εκφράζεται από ανθρώπους οι οποίοι συσπειρώθηκαν γύρω από τον Ανδρέα Παπανδρέου, τον οποίο ακολούθησαν το 1974 στο ΠΑΣΟΚ. Αν και οι εκτιμήσεις του Αν. Παπανδρέου σχετικά με τα γεγονότα της Κατοχής δεν διέφεραν ριζικά από αυτές του πατέρα του, αυτό που άλλαξε ήταν η συνειδητή προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ να συνδεθεί με το ΕΑΜ,

τονίζοντας φυσικά συγκεκριμένες πτυχές του πολιτικού του προγράμματος. [4] Εν τέλει, το 1981 το ΠΑΣΟΚ ανήλθε στην εξουσία και το επόμενο έτος ψηφίστηκε η αναγνώριση της «Εθνικής Αντίστασης», με την προσθήκη του ΕΑΜ και των υπόλοιπων οργανώσεων αυτού (ΕΛΑΣ, ΕΛΑΝ, ΕΠΟΝ κλπ). Ευφυώς, το ΠΑΣΟΚ επέλεξε ως μέρα μνήμης της «Εθνικής Αντίστασης» την 25^η Νοεμβρίου, επέτειο της ανατίναξης της γέφυρας του Γοργοποτάμου. Όπως προαναφέραμε, η συγκεκριμένη επιχείρηση πληρούσε όλα τα κριτήρια για να ταιριάζει στο χλιαρό αφήγημα που ετοίμαζε το ΠΑΣΟΚ, στο οποίο θα προβάλλονταν κατά κύριο λόγο ο εθνικός και αντιφασιστικός χαρακτήρας της Αντίστασης και σε καμία περίπτωση τα κοινωνικά και ταξικά χαρακτηριστικά του ΕΑΜικού κινήματος.

Λίγα χρόνια μετά, το νέα αφήγημα που χτίζεται σταδιακά -και αναλόγως με τις πολιτικές περιστάσεις- μετουσιώθηκε στον εορτασμό της επετείου του 1986. Εν μέσω ραγδαίας πόλωσης, με την ανάληψη της ηγεσίας της Νέας Δημοκρατίας από τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, με εμπρηστικά συνθήματα, όπως το «Σήμερα πεθαίνει ο σκύλος των Ες – Ες», και τα πρωτοσέλιδα της «Αυριανής» να κυριαρχούν στον δημόσιο λόγο, ο Ανδρέας Παπανδρέου μεταβαίνει αυτοπροσώπως στον Γοργοπόταμο, για να μιλήσει σε μία λαοθάλασσα που ανεμίζει πλαστικές ελληνικές σημαίες, ενώ παντού το σύνθημα «Ζήτω η Ενιαία Εθνική Αντίσταση» κυριαρχεί. Έχοντας καταφέρει να προσελκύσει στο ΠΑΣΟΚ βετεράνους της Αντίστασης όπως ο Μάρκος Βαφειάδης αλλά και αμφιλεγόμενες φιγούρες όπως ο Ευάγγελος Γιαννόπουλος (του οποίου η συμμετοχή στην Αντίσταση και τον ΕΛΑΣ παραμένει σε μεγάλο βαθμό μυστήριο), ο Αν. Παπανδρέου καταφέρνει να αξιοποιήσει την Αντίσταση και να την μετατρέψει σε ένα νερόβραστο αφήγημα, πλήρως ενσωματωμένο στον λαϊκίστικο, τριτοκοσμικό σοσιαλισμό που λάνσαρε ακόμα εκείνη την εποχή.

Η Αντίσταση, η απόληξη του κοινωνικού μετασχηματισμού και των αγώνων που τον συνόδευαν, αγώνων που είχαν εμφανιστεί και ενταθεί ήδη κατά τον Μεσοπόλεμο, μετατράπηκε σε μία σούπα εθνικοπατριωτικού αγώνα με μία δόση αιτημάτων για

εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής.

Το αφήγημα αυτό αποδείχτηκε εξαιρετικά ανθεκτικό στο χρόνο και απέδωσε καρπούς και στον χώρο της βιβλιογραφικής παραγωγής, με τον «Αρχηγό των Ατάκτων» του Χαριτόπουλου να καταλαμβάνει περίοπτη θέση, σε μία προσπάθεια να αποσυνδεθεί μερικώς –αν όχι πλήρως– το ΕΑΜ από το Κομμουνιστικό Κόμμα και το πρόγραμμά του.

Η περίπτωση του Γοργοπόταμου είναι ενδεικτική και χαρακτηριστική όλων αυτών των τελετών που επιχειρούν να μεταφράσουν και να πραγματώσουν στον δημόσιο χώρο ένα συγκεκριμένο αφήγημα: συνήθως το μόνο που καταφέρνουν είναι να εξυπηρετήσουν την υπάρχουσα κατάσταση, μεταφράζοντας γεγονότα του παρελθόντος σε αφηγήσεις βολικές για το υπάρχον status quo, όπως και είναι το αφήγημα της “Εθνικής” Αντίστασης. Γιατί είναι αδύνατον να μεταφράσεις σε μία δημόσια τελετή το εύρος του μετασχηματισμού που βίωσε η ελληνική κοινωνία στα πλαίσια του αντιστασιακού κινήματος. Η εμμονή –δικαιολογημένη σε μεγάλο βαθμό– της Αριστεράς να κερδίσει χώρο στη δημόσια σφαίρα μέσω της αναγνώρισης της Αντίστασης και η πολιτική επένδυση σε τέτοιες επετείους, τελικά λειτούργησε υπέρ του αστικοδημοκρατικού καθεστώτος, το οποίο μπόρεσε να εντάξει στο κρατικό αφήγημα και την έννοια της «Ενιαίας Εθνικής Αντίστασης», με όλες τις δυσκολίες και αντιφάσεις που αυτή η διαδικασία εμπεριείχε. Μέχρι φυσικά να ξεπεράσουμε τα ταμπού μας, όπως δηλώνει και ο Κωνσταντίνος Μπογδάνος, και αγκαλιάσουμε και πάλι το παλιό καλό αφήγημα της Εθνικοφροσύνης – ενδεχόμενο όχι και τόσο απίθανο.

Παραπομπές

1. “Εισαγωγή” στο Ρίκη Βαν Μπουσχότεν, Τασούλα Βερβενιώτη, Ευτυχία Βουτηρά, Βασίλης Δαλκαβούκης, Κωνσταντίνα Μπάδα, (επίμ.), *Μνήμες και λήθη του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 19
2. Ελένη Πασχαλούδη, “Η χρήση του παρελθόντος στον πολιτικό

λόγο: τα γεγονότα της δεκαετίας του 1940 στον πολιτικό λόγο των κομμάτων του Κέντρου (1950-1964), στο Ρίκη Βαν Μπουσχότεν, Τασούλα Βερβενιώτη, Ευτυχία Βουτηρά, Βασίλης Δαλκαβούκης, Κωνσταντίνα Μπάδα, (επίμ.), *Μνήμες και λήθη του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2008, σ.σ. 287-290

3. Αναλυτική περιγραφή για τα γεγονότα της 29ης Νοεμβρίου αλλά και τα επακόλουθα βλ. Σπύρου Λιναρδάτου, *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα*, Τόμος Ε', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1988, σ.σ. 112-120. Σημαντική είναι και η μαρτυρία του Μιχάλη Παπακωνσταντίνου, υφυπουργού Εθνικής Άμυνας και εκπροσώπου της κυβέρνησης στον Γοργοπόταμο εκείνη την ημέρα. Ο Παπακωνσταντίνου είναι χαρακτηριστική περίπτωση ανθρώπου του Γ. Παπανδρέου, ο οποίος διατηρούσε πάρα πολλές επιφυλάξεις έναντι των προθέσεων της ΕΔΑ, ενώ καταφέρεται με έντονο τρόπο εναντίον του πλήθους που είχε συγκεντρωθεί στον Γοργοπόταμο, Μιχάλης Παπακωνσταντίνου, *Η Ταραγμένη Εξαετία (1961-1967)*, Τόμος 1, Εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα 1997, σ.σ. 235-241
4. Λαμπρινή Ρόρη, "Από το "δοσίλογο" Μητσοτάκη στην "νέα Βάρκιζα του '89": η μνήμη της δεκαετίας του '40 στον πολιτικό λόγο του ΠΑΣΟΚ,
5. στο Ρίκη Βαν Μπουσχότεν, Τασούλα Βερβενιώτη, Ευτυχία Βουτηρά, Βασίλης Δαλκαβούκης, Κωνσταντίνα Μπάδα, (επίμ.), *Μνήμες και λήθη του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2008, σ.σ. 296-297

**Συνέντευξη με τα Μαύρα
Γιλέκα: «Θα πάμε μέχρι το**

τέλος, δεν θα το βάλουμε κάτω! »

συνέντευξη βασισμένη σε κείμενο του Verso Books

μετάφραση: Θεόφιλος Βανδώρος, επιμέλεια: Μιχάλης Κούλουθρος

Σε αυτή τη συνέντευξη για τη συλλογικότητα «Πλατφόρμα Αγωνιστικών Μελετών» (Plateforme Enquête Militante) το καλοκαίρι του 2019, μέλη των Μαύρων Γιλέκων και της συλλογικότητας που τους υποστηρίζει, «La Chapelle Debout», ανατρέχουν στην προέλευση του κινήματος, τις πρακτικές μορφές της οργάνωσης του και την προοπτική του.

Στις 4 π.μ. την Τετάρτη 29 Νοέμβρη, η αστυνομία εκδίωξε τους περίπου 200 κατοίκους από τον ξενώνα Foyer Bara. Το σύστημα με τους ξενώνες (ή και στέγες) στη Γαλλία ξεκίνησε κατά τον Πόλεμο της Αλγερίας ως ένα μέτρο στέγασης μεταναστών εργαζομένων στη χώρα και ο ξενώνας Μπαρά από τη δημιουργία του το 1962 ήταν ένα συμβολικό κέντρο αντίστασης ενάντια στα ενοίκια, τον ελεγχόμενο περιορισμό και τις αναξιοπρεπείς συνθήκες. Ο ξενώνας Μπαρά είχε ήδη εκκενωθεί και τον Σεπτέμβρη του 2018, όταν ο δήμαρχος επικαλέστηκε μία εντολή ανάκτησης πόρων για το διπλανό τετράγωνο που στέγαζε κτίριο με εγκαταλελειμμένα γραφεία. Τους τελευταίους 13 μήνες πολλοί από τους κατοίκους του ξενώνα Μπαρά κατοικούν σε αυτά τα ανακτημένα AFPA γραφεία, εκτός από εκείνους που ανησυχώντας για την ασφάλεια τους συνεχίζουν να παραμένουν στο ξενώνα και να πληρώνουν ενοίκιο στην εταιρεία που τον διαχειρίζεται (Coallia). Αυτή την Τετάρτη η αστυνομική διεύθυνση (όπου βρίσκεται και η Υπηρεσία Ασύλου), που λογοδοτεί στο κράτος, παραμερίζοντας την απόφαση του δημάρχου προχώρησε στην εκκένωση μετά από μία εβδομάδα απειλών και πιέσεων. Έκοψαν το νερό -με μία τουαλέτα για 200 κατοίκους- ενώ παράλληλα απαγορεύτηκαν όλες οι επισκέψεις ακόμα και από συγγενείς και τελικά οι κάτοικοι αντιλήφθηκαν πως οι κάρτες εισόδου είχαν

ακυρωθεί. Το κτίριο προορίζεται να ξανανοίξει το 2024 ως ένα νέο διοικητικό δικαστήριο και εθνικό συμβούλιο για τα δικαιώματα ασύλου.

Η μεγάλη πλειοψηφία εκείνων που δεν είχαν χαρτιά (sans-papiers) βρέθηκαν στο δρόμο.

Αυτές οι πρακτικές διχασμού -στα γαλλικά le trier- ανάμεσα στους μετανάστες με ή χωρίς χαρτιά, με ή χωρίς εργασία, με ή χωρίς στέγη, τον τελευταίο χρόνο έχουν επανειλημμένα έρθει στο φως από το κίνημα των Μαύρων Γιλέκων, που υπάρχει από τον Νοέμβρη του περασμένου χρόνου. Αυτές είναι οι τρεις πλευρές ενός ανύπαρκτου νομίσματος: χρειάζεται μία εργασία για να βγάλεις χαρτιά, χαρτιά για να βρεις εργασία ή και τα δύο για να βρεις στέγη και... όπερ έδη δείξαι.

Τα Μαύρα Γιλέκα έχουν συνδυάσει επιθετικές στρατηγικές σε συμβολικούς χώρους με στοχευμένες δράσεις σε δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, που συνωμοτούν ώστε να προωθούνται και να διαιωνίζονται οι αρνητικές συνθήκες.

Όλα αυτά είναι αποτέλεσμα της οργάνωσης συνελεύσεων και δικτύων μέσα από τους ίδιους τους ξενώνες. Οι παρεμβάσεις και οι δράσεις ξεκινάνε από την κατάληψη του κεντρικού αεροδρομίου του Παρισιού ώστε να καταγγελθεί ο ρόλος της AirFrance στις απελάσεις, μέχρι τη στόχευση της Elior, μιας εταιρείας εστίασης που συστηματικά προσλαμβάνει μετανάστες χωρίς χαρτιά, ώστε να μεγεθύνει την ανασφάλεια στους μισθούς και να ενδυναμώσει την εργοδοσία, ενώ εξίσου συστηματικά υπαναχωρεί στις υποσχέσεις της πως θα υποστηρίξει τις αιτήσεις των εργατών της για ρύθμιση εγγράφων μέσω εργασίας. Όλα αυτά και άλλες παρεμβάσεις και δράσεις έχουν αναδείξει το τριπλό αδιέξοδο της έλλειψης στέγης, εργασίας και εγγράφων που καθορίζει το νομικό καθεστώς των χωρίς-χαρτιά. Όμως οι δράσεις αυτές έχουν επίσης καταφέρει να αναδείξουν το γεγονός πως αυτό το καθεστώς διαρκώς αναπαράγεται, αλλά και αμφισβητείται.

Σε αυτή τη συνέντευξη από τη Πλατφόρμα Αγωνιστικών Μελετών

(ΠΑΜ) το καλοκαίρι του 2019, μέλη των Μαύρων Γιλέκων και η συλλογικότητα που τους υποστηρίζει, La Chapelle Debout, ανατρέχουν στην προέλευση του κινήματος, τις πρακτικές μορφές της οργάνωσης του και την προοπτική του.

ΠΑΜ: Μπορείτε να μας μιλήσετε για την προέλευση του κινήματος των Μαύρων Γιλέκων;

Β.: Τον Νοέμβρη του 2018, στις αρχές, κανείς δεν γνώριζε πως υπήρχαν τα Μαύρα Γιλέκα, αλλά το όλο πράγμα εξελίχθηκε γρήγορα. Ξεκινήσαμε με την ιδέα, να ξανανοίξουμε την πόρτα της αστυνομικής διεύθυνσης κι από εκεί συνεχίστηκε. Στις 23 Νοέμβρη στη διάρκεια μίας πρώτης παρέμβασης όπου καταλάβαμε το Εθνικό Μουσείο Ιστορίας της Μετανάστευσης, ήμασταν πολλοί περισσότεροι από όσο περιμέναμε. Πραγματοποιήσαμε, λοιπόν, μία δεύτερη δράση στην Comédie Française (Εθνικό θέατρο) στις 16 Δεκεμβρίου και καταφέραμε να κλείσουμε μία συνάντηση με την αστυνομική διεύθυνση*.

ΜΠ.: Αυτό μας έδειξε πως κάτι αρχίζει να χτίζεται. Φτιάξαμε ομάδες μέσα στους ξενώνες και εκλέξαμε αντιπροσώπους**, για να διευρύνουμε και να δομήσουμε την κινητοποίηση. Οι αντιπρόσωποι πήγαιναν από ξενώνα σε ξενώνα και μιλούσαν με ανθρώπους. Αυτή η επικοινωνία είναι σημαντική, επειδή εδώ όταν είσαι χωρίς-χαρτιά δεν ξέρεις ποια είναι τα δικαιώματά σου. Τώρα είμαστε τουλάχιστον 1500 άτομα. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης που καταφέραμε τον Δεκέμβριο του 2018, η αστυνομική διεύθυνση συμφώνησε να δέχεται κάθε μήνα τριάντα αιτήσεις νομιμοποίησης. Όμως αυτοί οι τριάντα φάκελοι εκκρεμούν ακόμα και δεν έχουμε καν αριθμό πρωτοκόλλου (récépissé), ως απόδειξη ότι άρχισε όντως η διαδικασία παροχής ασύλου. Η υπηρεσία μας εμπαίζει υποστηρίζοντας πως θα συναντηθούμε σε έναν μήνα, έπειτα σε τρείς, και καθυστερούν τη συνάντηση κάθε φορά που φτάνουμε στην ημερομηνία. Οπότε ο αγώνας συνεχίζεται.

Μετά από όλα αυτά γυρίσαμε στους ξενώνες, για να κινητοποιήσουμε περισσότερους ανθρώπους, κι έτσι έγινε η Πορεία Αλληλεγγύης στις 16 Μαρτίου. Προσωπικά δεν είχα

οργανωθεί στο παρελθόν, επειδή, με δεδομένη την κατάσταση μου, φοβόμουν και δεν εμπιστευόμουν τους ανθρώπους. Όμως, από τότε που γνώρισα τη συλλογικότητα La Chapelle Debout και από εκείνες τις κινητοποιήσεις, δεν φοβόμαστε πια και ούτε πρόκειται πλέον να χάσουμε.

Πάντα χάναμε στο παρελθόν, αλλά όχι από εδώ και στο εξής και οι κάτοικοι των ξενώνων μας έχουν εμπιστοσύνη. Δεν πρόκειται, λοιπόν, να το βάλουμε κάτω!

Μπορούμε επίσης να προβάλουμε αιτήματα, αλλά τώρα αρχίζουμε να μαθαίνουμε τα δικαιώματά μας. Πριν ως χωρίς-χαρτιά δεν ήξερα καν αν είχα δικαίωμα σε υγειονομική περίθαλψη και η αστυνομία μπορούσε να με κάνει να πιστέψω το οτιδήποτε, αλλά τώρα γνωρίζω αυτά που δικαιούμαι: αλληλεγγύη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Πριν δεν αναζητούσα τίποτα, δεν ζητούσα βοήθεια από το κράτος, επειδή, αν και μιλάνε για τα «δικαιώματα του ανθρώπου», για όσους είναι χωρίς χαρτιά υπάρχει μόνο το δικαίωμα στη φυλακή. Όταν είσαι χωρίς-χαρτιά τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν ισχύουν για σένα, ακόμα κι όταν συνεισφέρεις στην οικονομία και συμπεριφέρεσαι καλά. Όταν ζητάς άσυλο, παίρνεις για απάντηση μία Εντολή Εγκατάλειψης του Γαλλικού Εδάφους (OQTF), η οποία πρέπει να εκπληρωθεί μέσα σε 30 μέρες. Εδώ αν ζητήσεις άσυλο και απορριφθεί η αίτηση, σε στέλνουν πίσω στη χώρα σου.

NT.: Μετά την πρώτη συγκέντρωση στην αστυνομική διεύθυνση, καλέσαμε γενικές συνελεύσεις όπως στο Parole Errante στο Μοντρέιγ (προάστιο του Παρισιού), όπου μαζευτήκαμε 700. Η συνέλευση πραγματοποιήθηκε σε πέντε γλώσσες και προσπαθήσαμε να αποφασίσουμε για τη στρατηγική. Κάναμε συνελεύσεις σε όλους τους ξενώνες, ώστε οι αιτήσεις να υποβληθούν όλες μαζί, όχι με τα κριτήρια που είχε θέσει η αστυνομική διεύθυνση, αλλά μέσα από συλλογικές αποφάσεις. Θέλαμε για παράδειγμα μία αίτηση που είχε υποβληθεί πριν δύο μήνες να διεκπεραιωθεί με τον ίδιο τρόπο, όπως εκείνες που βρίσκονταν εκεί εδώ και 22 χρόνια. Στις 31 Ιανουαρίου, για να υποστηρίξουμε την αντιπροσωπεία,

που στάλθηκε στην αστυνομική διεύθυνση και αποτελούνταν από δύο Μαύρα Γιλέκα και έναν από τη συλλογικότητα La Chapelle Debout, οργανώσαμε μία μεγάλη διαδήλωση που ξεκίνησε από την Comédie Française και έφτασε μέχρι την αστυνομική διεύθυνση. Ήμασταν 1500 άτομα και τρέξαμε μέχρι την αστυνομική διεύθυνση, όπου ήταν τοποθετημένος και μας περίμενε ένας κλοιός από CRS (MAT), οι οποίοι πανικοβλήθηκαν και έκλεισαν την είσοδο από τις 3 ως τις 7 μ.μ. Με λίγα λόγια, στις 31 Ιανουαρίου 1500 άνθρωποι τρέξαν προς το αρχηγείο της αστυνομίας και κατάφεραν να το κλείσουν για τέσσερις ώρες. Στη διάρκεια αυτής της συνάντησης γράψαμε κείμενα όπου καταγγείλαμε τον κρατικό ρατσισμό και τις συνθήκες υποδοχής για τους μετανάστες γενικότερα. Αυτό έγινε για να ξεφύγουμε από το γραφειοκρατικό πλαίσιο και να εισάγουμε ένα πολιτικό περιεχόμενο.

Κ.: Η πρώτη μου επαφή με τη συλλογικότητα La Chapelle Debout ήταν στις 31 Ιανουαρίου, όταν η αστυνομική διεύθυνση έκλεισε στη συλλογικότητα συνάντηση, σύμφωνα με την υπόσχεση που μας είχαν δώσει: να διεκπεραιώνουν δηλαδή τριάντα ανθρώπους το μήνα. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν έγινε. Η συλλογικότητα μας είχε προειδοποιήσει να «σφίξουμε τα δόντια» και να πολλαπλασιάσουμε τις παρεμβάσεις, τις διαδηλώσεις και τις καταλήψεις, για να υποχρεώσουμε την αστυνομική διεύθυνση να κρατήσει την υπόσχεση της. Αυτή ήταν η στιγμή που άρχισα να δραστηριοποιούμαι στη συλλογικότητα La Chapelle Debout και έγινα αντιπρόσωπος του ξενώνα μου. Είχα προσέξει στο παρελθόν πως υπήρχαν συλλογικότητες υποστήριξης για τους χωρίς-χαρτιά, είχα δει κάποιες αφίσες στον ξενώνα και υπήρχε και ένα γραφείο που άνοιγε τα Σάββατα το πρωί, αλλά ποτέ δεν είχα πάει. Όταν με προσέγγισαν άνθρωποι, για να οργανώσουμε συναντήσεις και να κινητοποιήσουμε τον ξενώνα, ήξερα πως μπορούσα να γίνω χρήσιμος για το κίνημα. Η πρώτη φορά που πραγματικά συμμετείχα, ήταν όταν πήγαμε στο αεροδρόμιο, για να εμποδίσουμε την απέλαση ενός Σουδανού: όταν το πετύχαμε, έγινε ξεκάθαρο σε μένα ότι πρέπει να «σφίξω τα δόντια». Δεν είχα ανάλογη (πολιτική) εμπειρία, ακόμα και πριν φτάσω στη Γαλλία. Πάντα απεχθανόμουν την πολιτική, επειδή στη χώρα μου οι

πολιτικοί είναι πάντα ρατσιστές και οι καλοί ηγέτες καταλήγουν στη φυλακή.

Είτε το βουλώνεις και ακολουθείς τους πολιτικούς, είτε καταλήγεις στη φυλακή.

Ο ηγέτης της Μαυριτανίας αυτή την εποχή κατηγορείται για διαφθορά. Εδώ είναι διαφορετικά: στη χώρα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ακόμα κι αν δεν τιμούν τον λόγο τους, θα ντραπούν για όσα κάνουν. Χάρη στην ελευθερία της έκφρασης μπορώ κάλλιστα να πάω στο Ηλύσια Πεδία και να πω στον Μακρόν ό,τι σκέφτομαι χωρίς κίνδυνο να συλληφθώ (γέλια). Στα δικά μας μέρη, αν ανοίξεις το στόμα σου, σε βασανίζουν, οπότε δεν ρισκάρεις να βρεθείς αντίθετος με το καθεστώς, για να μην χάσεις τα πάντα. Κανείς δεν θα σε ακούσει και τελικά θα βρεθείς χαμένος. Εδώ αν γνωρίσεις τα δικαιώματά σου και τα διεκδικείς, έχεις μία ευκαιρία να κερδίσεις όσα σου χρωστάνε.

Β.: Μετά από την παρέμβαση στην αστυνομική διεύθυνση ένας φάκελος, ένας μοναδικός φάκελος έγινε δεκτός, ενός συντρόφου που βρίσκεται στη Γαλλία για 22 χρόνια, τον φάκελο του οποίου του είχαν ήδη αρνηθεί τρεις φορές στο παρελθόν να τον παραλάβουν στην υπηρεσία ασύλου. Αποφασίσαμε να στοχοποιήσουμε ανώτερες αρχές, κάτι που απαιτούσε μια πιο ολοκληρωμένη εσωτερική οργάνωση. Για κάποιους μήνες μάθαμε να εμπιστευόμαστε ο ένας τον άλλον οργανώνοντας και συνδέοντας «μικρές» ενέργειες, όπως διαμαρτυρίες ενάντια στις απελάσεις, συμμετοχή στη διαδήλωση ενάντια στον κρατικό ρατσισμό στις 16 Μάρτη και πορεία μπροστά από τις φυλακές για τους ξένους στο Mesnil-Amelot, κοντά στο αεροδρόμιο του Roissy. Ήταν απαραίτητο ώστε να μπορέσουμε στη συνέχεια να κάνουμε ενέργειες συγκεκριμένες, μαζικές, παράνομες και επιθετικές -θα μπορούσαμε να πούμε και βίαιες, γιατί η πολιτική αναμέτρηση δεν μπορεί να είναι μόνο το σπάσιμο βιτρινών. Το να μαζευτούν 500 χωρίς-χαρτιά και να καταλάβουν τους χώρους εκείνων που τους εκμεταλλεύονται, αυτό είναι σίγουρα μια επιθετική ενέργεια. Ξεκινήσαμε μία εκστρατεία με όνομα «Τα Μαύρα Γιλέκα

αναζητούν τον Πρωθυπουργό». Η πρώτη δημόσια ενέργεια αυτής της εκστρατείας στις 19 Μάη 2019 στο αεροδρόμιο Roissy-Charles-de-Gaulles (στο Παρίσι) κυκλοφόρησε και πήρε μεγάλη δημοσιότητα. Ήταν πολύ έντονο, να βλέπεις 500 άτομα χωρίς χαρτιά μέσα σε ένα αεροδρόμιο για να αγωνιστούν, και όχι για να καθαρίσουν. Συζητήσαμε πολύ για αυτό, έδωσε κουράγιο σε όλους εκείνους τους ανθρώπους, που βλέπουν το αεροδρόμιο σαν τη σκιά των συνόρων και τους δόθηκε η ευκαιρία να καταλάβουν και να οικειοποιηθούν το έδαφος με αποφασιστικότητα. Ο φόβος αρχίζει να εξαφανίζεται: ούτε μία σύλληψη και ένας επιτυχημένος αποκλεισμός του αεροδρομίου. Εσωτερικά το ζήτημα της εργασίας άρχισε επίσης να τίθεται, οπότε αποφασίσαμε να χτυπήσουμε και εκείνους που συμπλέουν με τον κρατικό ρατσισμό: τις εταιρίες που δουλεύουν στα κέντρα κράτησης και τις φυλακές.

AM : Πως είχατε οργανωθεί στη αρχή και πώς εξελίχθηκαν αυτές οι μορφές οργάνωσης;

B.: Τα Μαύρα Γιλέκα δεν είναι συλλογικότητα, είναι ένα κίνημα. Μπορείς να είσαι σε μία συλλογικότητα και ταυτόχρονα μέσα στο κίνημα: η βασική ιδέα είναι απλά ο σεβασμός στον στρατηγικό προσανατολισμό και τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης (ΓΣ). Για παράδειγμα, στη ΓΣ του Εργατικού Επιμελητηρίου τον

Ιανουάριο του 2019 αποφασίσαμε να σταματήσουμε να αναφερόμαστε άμεσα στις κατά τόπους υπηρεσίες, επειδή θέλαμε να στοχεύσουμε πιο ψηλά, και είχαμε την ιδέα να απευθυνθούμε στον πρωθυπουργό. Στη ΓΣ ήμασταν 700, δεν υπήρχε χώρος μέσα στην αίθουσα και μάλιστα πολλοί δεν μπόρεσαν να μπουν μέσα!

Οι αποφάσεις για άμεσα ζητήματα σχετικά με την τακτική και την οργάνωση, λαμβάνονται σε συναντήσεις εκπροσώπων (50-60 άτομα) με δύο ή τρεις εκπροσώπους ανά ξενώνα, που μεταφέρουν τις πληροφορίες: ο εκπρόσωπος διοργανώνει συναντήσεις και συνελεύσεις στον ξενώνα του για να συζητηθεί η στρατηγική, έπειτα έρχεται στη συνέλευση των εκπροσώπων όπου συζητιούνται περαιτέρω οι αποφάσεις τακτικής και επιστρέφει στο ξενώνα για να ενημερώσει τους πάντες. Δεν είναι δυνατόν να κάνουμε πολύ συχνά ΓΣ με όλους παρόντες.

ΝΤ.: Όλα άλλαξαν πολύ γρήγορα. Τα Μαύρα Γιλέκα προέκυψαν κατά κάποιον τρόπο τυχαία. Στην αρχή η συλλογικότητα La Chapelle Debout ήθελε να δημιουργήσει υποδομή, ώστε να μπορούν να κερδηθούν διαπραγματεύσεις για τις συλλογικές ρυθμίσεις παραμονής, μαζί με άλλες συλλογικότητες των “χωρίς χαρτιά”. Τα μέλη της La Chapelle Debout άρχισαν να πηγαίνουν στους ξενώνες, για να οργανώσουν συναντήσεις και να προετοιμαστούν για την πορεία του Νοέμβρη ενάντια στον εγκλεισμό των ξένων, προσφύγων/μεταναστών κλπ. Σε εκείνο το σημείο είχαμε μία μοναδική συνέλευση, αλλά η μορφή της κινητοποίησης συγκέντρωσε πολύ γρήγορα πολύ κόσμο και αυτό ξεπέρασε το πλαίσιο των συλλογικοτήτων των «χωρίς χαρτιά» και μεταμορφώθηκε σε κίνημα. Συνεπώς, τώρα έχουμε επίσης συνελεύσεις ανά ξενώνα ή ανά ομάδα ξενώνων.

ΜΠ.: Τώρα είμαστε πάνω από 1000 και χρειαζόμαστε έναν εκπρόσωπο σε κάθε ξενώνα. Όταν οι εκπρόσωποι πηγαίνουν στους ξενώνες δεν απευθύνονται μόνο στους ακτιβιστές κατοίκους. Προσπαθούν να μιλήσουν με όλους τους “χωρίς χαρτιά”, πηγαίνοντας από πόρτα σε πόρτα και στέλνοντας μηνύματα για να ενημερώσουν εκ των προτέρων για τις συνελεύσεις. Στον δικό μας ξενώνα υπάρχουν ακόμα και μερικοί που έχουν χαρτιά, αλλά

θέλουν να μας υποστηρίξουν επειδή εντυπωσιάστηκαν από τον αγώνα μας.

Κ.: Μετά την 31η Ιανουαρίου συνάντησα ανθρώπους της La Chapelle Debout και έγινα εκπρόσωπος. Από εκεί και μετά αποφάσισα πως έπρεπε να αναλάβω τις υποχρεώσεις μου. Οργανώνουμε λοιπόν κι άλλους ξενώνες και όταν πηγαίνουμε στη ΓΣ συμβουλευόμαστε ο ένας τον άλλο. Προσπαθούμε να είμαστε πολύ διακριτικοί: οι τόποι των συναντήσεων πριν τις δράσεις παραμένουν πάντα κρυφοί μέχρι την τελευταία στιγμή. Και μετά ξεκινάει! Σε όποιον απογοητεύεται, προσπαθούμε να του εξηγήσουμε πως στον αγώνα δεν κερδίζουμε συνέχεια και πως πρέπει να μπορούμε να αντιστεκόμαστε και να υπομένουμε δύσκολες συνθήκες.

ΠΑΜ: **Ο ξενώνας δηλαδή παίζει έναν κεντρικό ρόλο στην οργάνωση της πάλης;**

ΝΤ.: Προσπαθούμε να επικεντρωνόμαστε στους ξενώνες, επειδή είναι τα μέρη στα οποία ζούνε οι άνθρωποι, επειδή στα μυαλά των «εμπόρων του ύπνου» (σ.μ.: στη Γαλλία οι ξενώνες είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις), δηλαδή εταιρειών όπως η Coallia, Adoma, ADF και όλες οι άλλες, ο ξενώνας είναι ο τόπος που μετά την ολόημερη δουλειά, επιστρέφουμε σε ένα δωμάτιο απλά και μόνο για να κοιμηθούμε λίγο, αφού στριμωχτούμε ανά τέσσερα ή ακόμα και επτά άτομα, και την επομένη να ξαναπάμε να μας εκμεταλλευτούν. Ο στόχος συνεπώς είναι να κρατήσουμε αυτούς τους χώρους ως οργανωτική βάση, ώστε να τους μετατρέψουμε σε πολιτικούς χώρους ή καλύτερα να αναδείξουμε ό,τι πολιτικό περιέχουν.

Είναι αναμενόμενο πως οι διαχειριστές των ξενώνων προσπαθούν να σπάσουν το κίνημα, σε μία πρώτη φάση επιτρέποντας στην αστυνομία να εισέλθει για να κάνει συλλήψεις.

Αυτό είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που συμβαίνει συχνά: ένας σύντροφος που συνελήφθη στο δωμάτιο του βρίσκεται τώρα κέντρο κράτησης και έχει προγραμματιστεί να απελαθεί στη Σενεγάλη.

Έχουν επίσης αρχίσει να ξεφορτώνονται όλους τους κοινόχρηστους χώρους των ξενώνων, είτε πρόκειται για κουζίνες, είτε για αίθουσες συνάθροισης ή προσευχής. Ορισμένοι ξενώνες έλαβαν μία επιστολή από την εταιρεία Coallia, που απειλούσε πως θα καλέσουν την αστυνομία αν δεν σταματήσουν οι συναθροίσεις στην είσοδο. Ως εκ τούτου, το να κάνουμε συνελεύσεις σε αυτούς τους ξενώνες είναι μία μορφή άμεσης αντίστασης.

Κ.: Μερικές φορές μας απαγορεύουν να διαλέξουμε με ποιον θα ζούμε, με πρόφαση τον ισχυρισμό ότι δεν πρέπει να κατοικούμε περισσότεροι από ένας ανά δωμάτιο. Είπα σε αυτούς τους ανθρώπους: Φαντάσου να σου απαγορεύσουν να ζεις με το παιδί σου. Πληρώνω νοίκι και έχω το δικαίωμα να ζω με τον γονιό μου! Και δεν υπάρχει πλέον και δωμάτιο προσευχής!

Β.: Ο ξενώνας είναι μία ενοποιητική βάση οργάνωσης, αλλά δεν ξεχνάμε εκείνους που κοιμούνται στους δρόμους ή ανθρώπους από άλλες κοινότητες. Πολύ γρήγορα κυκλοφόρησε το σύνθημα «Ούτε στη φυλακή, ούτε στο δρόμο», ώστε να αναδειχθεί πως είναι ένας αγώνας για την αξιοπρεπή στέγαση, αλλά και για να καταγγείλουμε το γεγονός πως διαχειρίζονται αυτούς τους ξενώνες με λογικές εγκλεισμού.

ΠΑΜ:

Έχετε υπονοήσει ότι η μορφή της οργάνωσης γίνεται όλο και πιο περίπλοκη, στο μέτρο που το κίνημα ισχυροποιείται. Πώς καταφέρνετε να διατηρήσετε την αποτελεσματικότητα και την οριζοντιότητα; Πως δομείται συγκεκριμένα η αυτονομία στο κίνημα;

ΜΠ.: Στον δικό μας ξενώνα εκείνοι που έχουν επιλεγεί ως εκπρόσωποι είναι απόλυτα ίσοι με τους υπόλοιπους. Αν μία πρόταση δεν οδηγεί σε συμφωνία, αποφασίζουμε μαζί να πράξουμε διαφορετικά. Κάποιοι πιστεύουν ακόμα ότι οι άνθρωποι αγωνίζονται για τον εκπρόσωπο, για να μπορέσει μόνο αυτός να φτιάξει τα έγγραφα του, όμως τους ξεκαθαρίζω πως κανείς δεν με πληρώνει και πως εργάζομαι για όλους. Έχουμε καταφέρει να το κάνουμε κατανοητό και οι άνθρωποι άρχισαν να δείχνουν εμπιστοσύνη. Η εμπιστοσύνη είναι ένας κρίσιμος παράγοντας για τέτοιες μορφές οργάνωσης.

Β.: Η αυτονομία των Μαύρων Γιλέκων χτίζεται. Υπάρχει μία αρχή: όταν γίνεται μία επιτροπή δεν θα είναι Γάλλοι εκείνοι που θα

διαπραγματευτούν. Πρέπει οι χωρίς-χαρτιά να γνωρίζουν πως μπορούν και αυτοί να καλέσουν σε διαδήλωση, πως μπορούν να διαπραγματευτούν άμεσα με τα αφεντικά, πως είναι ικανοί να καταθέσουν τους φακέλους τους στην Υπηρεσία. Μας ενδιαφέρει να μάθουν όλοι να συμπληρώνουν το φάκελο τους και μετά να εξηγήσουν και σε άλλους. Είναι η δόμηση της γνώσης και κοινών πρακτικών.

Κ.: Πως λειτουργούμε; Για παράδειγμα στις 12 Ιουνίου του 2019 καταλάβαμε για αρκετές ώρες τον ουρανοξύστη Egée στη La Défense, όπου έχει την έδρα της η εταιρεία Elior. Ήταν η δεύτερη δράση της καμπάνιας «Τα Μαύρα Γιλέκα αναζητούν τον πρωθυπουργό». Στην αρχή, όταν σχεδιάζαμε τη δράση, αν και υπήρχαν πολλοί που γνώριζαν την κατάσταση, αρκετοί δεν μας υποστήριζαν και έμεναν αδιάφοροι. Όμως, μόλις είδαν τη μαζικοποίηση και την απήχηση στα ΜΜΕ, δηλαδή πως μπορούμε να κερδίσουμε πράγματα, μας πλησίασαν... και τώρα είναι μαζί μας και θα συμμετέχουν σε μελλοντικές δράσεις. Μιλώ συχνά με δημοσιογράφους, οπότε οι άνθρωποι δείχνουν ενδιαφέρον προς το πρόσωπό μου, κυκλοφορούν το όνομά μου, σε σημείο να λένε «Αν έχεις πρόβλημα πήγαινε και μίλα με αυτόν», λες και είμαι ο ηγέτης, παρόλο που στην πραγματικότητα είμαι απλά ένα μέλος του κινήματος. Μπορώ μόνο να εξηγήσω πράγματα σε ανθρώπους, να κυκλοφορήσω τις πληροφορίες, σε κάθε περίπτωση παίρνω κατευθύνσεις από τη La Chapelle Debout.

ΝΤ.: «Κατευθύνεσαι» δηλαδή (γέλια).

Κ.: Όχι αλλά κι εγώ μέχρι τον Ιανουάριο δεν ήξερα τίποτα. Άρα πρέπει να ακούω, για να ενημερώνομαι και να μαθαίνω. Στη συλλογικότητα γνώρισα ανθρώπους με εμπειρίες και γνώση.

ΝΤ.: Στη συλλογικότητα La Chapelle Debout πάντα υπήρχαν άτομα χωρίς χαρτιά ή άλλοι που ήταν στο παρελθόν, Γάλλοι και ξένοι, κόρες και γιοι μεταναστών κλπ.

ΠΑΜ: Αντί να καθορίζεστε από το διοικητικό σας καθεστώς και θέση ή για παράδειγμα ως κάτοικοι των ξενώνων, επιλέξατε το

όνομα Μαύρα Γιλέκα, ένα όνομα που αναφέρεται στο κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων. Γιατί;

ΜΠ.: Στην πραγματικότητα δημιουργήσαμε το όνομα Μαύρα Γιλέκα στις 16 Μάρτη, δηλαδή τη μορφή «Μαύρα Γιλέκα». Ήταν ο Κ. που διάλεξε το όνομα, είπε ότι αφού υπάρχουν τα Κίτρινα Γιλέκα εμείς πρέπει να είμαστε τα Μαύρα. Ήταν στις 19 Μάη στο αεροδρόμιο που το όνομα πραγματικά έπιασε. Όλος ο κόσμος φώναζε «Μαύρα Γιλέκα!» και μετά άρχισαν να μας ρωτάνε για τον αγώνα μας.

Κ.: Τα Κίτρινα Γιλέκα είναι ένα πολύ ισχυρό κίνημα: κάθε Σάββατο μέχρι και ο στρατός κατέβαινε ενάντια τους. Θέλαμε κι εμείς να δώσουμε μία ανάλογη ισχύ στο κίνημα των χωρίς-χαρτιά κι έτσι ξεσηκώσαμε το σύμβολο του γιλέκου, απλά το δικό μας είναι Μαύρο από την οργή επειδή ζούμε σε μία φυλακή! Εδώ είμαστε φυλακισμένοι: Το να μην έχεις δικαίωμα στη στέγη είναι φυλακή και οι ξενώνες είναι φυλακές... Επειδή έχουμε ελάχιστα δικαιώματα, μας στερούν τα πάντα: τέρμα οι αίθουσες προσευχής, τέρμα οι αίθουσες συνάθροισης, μας περιορίζουν μόνο στα δωμάτια και στη μοναξιά μας. Συνεπώς Μαύρα Γιλέκα, για να είμαστε οργισμένοι και ισχυροί. Όπως λένε και οι διάσημοι, το δύσκολο είναι να έχεις διάρκεια! Δεν είναι δύσκολο να γίνεις Μαύρο Γιλέκο, αλλά για να παραμείνουμε πρέπει να συντηρήσουμε το κίνημα, να τρομάξουμε το κράτος και τη γαλλική αστυνομία, να τους κάνουμε να προβληματίζονται. Μετά τη δράση μας στο αεροδρόμιο άρχισαν να μιλάνε για μας στην Αγγλία, τη Γερμανία, την Πορτογαλία, την Αμερική. Σκεφτήκαμε πως έπρεπε να εκμεταλλευτούμε τη χρονική στιγμή και κλιμακώσαμε τις κινητοποιήσεις με πιο δυνατές ενέργειες. Για παράδειγμα, όταν ο αρχηγός της αστυνομίας μας είπε ψέματα, στοχεύσαμε ψηλότερα, στον μεγάλο του αδερφό, τον πρωθυπουργό.

ΝΤ.: Κάναμε τη σύνδεση με τα Κίτρινα Γιλέκα διαπιστώνοντας κάτι απλό: για το φαντασιακό της αριστεράς ο αγώνας των χωρίς-χαρτιά αντιμετωπίζεται ως κάτι το περιορισμένο και απόμακρο, μία κατηγορία ατόμων ιδιαίτερων που αγωνίζονται μόνο για να κερδίσουν ένα καθεστώς νομιμότητας με κριτήρια αποκλειστικά

εξατομικευμένα. Εδώ και πολύ καιρό η Αριστερά θεωρεί πως η αλληλεγγύη περιορίζεται στην ετήσια πορεία όπου όλοι φωνάζουν «Αλληλεγγύη στους χωρίς-χαρτιά» (Solidarité avec les sans-papiers). Θέλουμε να βγάλουμε αυτόν τον αγώνα από το πολιτικό γκέτο που είναι αποκλεισμένος και να τον επανεγγράψουμε στο κοινωνικό κίνημα, ώστε να δείξουμε πως ο αγώνας του μετανάστη μπορεί να είναι και οποιουδήποτε άλλου, είτε με είτε χωρίς χαρτιά, μετανάστη ή όχι.

Είναι ένας αγώνας γενικευμένος όπως ο αγώνας για την αξιοπρέπεια του εργαζόμενου ή ενάντια στο υψηλό κόστος ζωής...

Η ιδέα είναι να ενώσουμε όλες τις διαθέσιμες δυνάμεις, όχι απλά με μία στάση αλληλεγγύης αλλά ως μέρη με κοινούς στόχους. Πρόκειται για ένα κοινωνικό κίνημα που δεν έμεινε άθικτο από την καταστολή. Από τότε που αρχίσαμε έχουμε πολλούς συντρόφους, που βρίσκονται έγκλειστοι σε διοικητική κράτηση, άλλους που απελάθηκαν στην Ιταλία, την Ισπανία, τη Σενεγάλη, την Ακτή Ελεφαντοστού, κι ακόμα κι άλλους που κατάφεραν να επιστρέψουν στη Γαλλία χάρη σε διεθνείς πολιτικές διασυνδέσεις. Όσοι βρίσκονται στις φυλακές για ξένους είναι πολιτικοί κρατούμενοι όπως και εκείνοι από τα Κίτρινα Γιλέκα, είναι οι αγωνιστές που δέχονται επίθεση από το κράτος επειδή υπερασπίζονται έναν σκοπό. Και δεν είναι τυχαίο πως αποτελούν την κατηγορία του πληθυσμού που είναι περισσότερο στοχοποιημένη από την καταστολή, επειδή η οργάνωση των μεταναστών ενοχλεί την εξουσία.

Β.: Είναι εντυπωσιακό, πως Γάλλοι ακτιβιστές κατήγγειλαν το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων λέγοντας πως είναι ρατσιστικό, ενώ τα Μαύρα Γιλέκα τα αναγνώρισαν αμέσως ως ένα κίνημα λαϊκό και ισχυρό που δίνει έμπνευση.

Κ.: Εγώ δεν βλέπω κανένα ρατσισμό στα Κίτρινα Γιλέκα. Το κράτος είναι ο ρατσισμός. Τα Κίτρινα Γιλέκα μάχονται ενάντια στο κράτος άρα δεν γίνεται να είναι ρατσιστές κι εμείς έχουμε μιμηθεί τα Κίτρινα Γιλέκα.

NT.: Στην αρχή του κινήματος των Κίτρινων Γιλέκων, είχαμε μόλις πραγματοποιήσει τη δράση μας στο Εθνικό Θέατρο (Comédie Française) και είπαμε ο ένας στον άλλο: «Είναι εντυπωσιακό ότι εκείνοι οι άνθρωποι, που επιτίθενται στα αεροδρόμια της Ναντ και καίνε αστυνομικούς σταθμούς στο Ρuy, χρησιμοποιούν πρακτικές υποστήριξης στους χωρίς-χαρτιά, που είναι δέκα φορές πιο ριζοσπαστικές από όλες τις συλλογικότητες αλληλεγγύης». Στο κείμενο μας για την παρέμβαση στο Εθνικό Θέατρο είχαμε γράψει: «Ευχαριστούμε όσους καταλαμβάνουν τους δρόμους και τα αεροδρόμια από όπου μας απελαύνουν και τα αστυνομικά τμήματα, όπου μας περνάνε χειροπέδες». Έχουμε σχέσεις με πολλές συνελεύσεις των Κίτρινων Γιλέκων και με τοπικές συντονιστικές, όλα πάνε μια χαρά. Έχουμε να παίξουμε κι εμείς ένα ρόλο εκεί, για να υπενθυμίσουμε τον κεντρικό στόχο του αγώνα μας. Θα είμαστε μέρος κάθε κινήματος που επιτίθεται στο ρατσιστικό κράτος. Υπάρχει μία κοινή αντίληψη στη δράση ανάμεσα στα Κίτρινα και τα Μαύρα Γιλέκα: και αυτό φαίνεται από τους στόχους που επιλέγουμε. Είναι δύο αγώνες για την αξιοπρέπεια, στο πλαίσιο των οποίων έχουμε κοινούς εχθρούς.

*Στη συνέχεια της συνέντευξης αυτής τα Μαύρα Γιλέκα προκάλεσαν το ενδιαφέρον όταν έκαναν κατάληψη στο Πάνθεον (Panthéon)*** στις 12 Ιουλίου 2019. Ο στόχος ήταν να καταληφθεί ένας χώρος συμβολικός που ανήκει στο κράτος και να παραμείνουν αρκετές νύχτες αν ήταν αναγκαίο, με σκοπό να πετύχουν να κλείσουν συνάντηση με το γραφείο του πρωθυπουργού, για να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις ώστε να αποκτήσουν έγγραφα νόμιμα όλοι. Να σταματήσει η χωριστή «ανά περίπτωση» εξέταση των φακέλων προσπαθώντας να σπάσουν τα διοικητικά κριτήρια. Επίσης να καταγγείλουν τη βία στα σύνορα και να απονεύμουν τιμή στη μνήμη των νεκρών στη Μεσόγειο ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Έτσι να τονιστεί πως είναι το ίδιο το κράτος που συκοφαντεί και προσβάλλει τους νεκρούς δομώντας την οργανωμένη ρατσιστική βία ενάντια στους μετανάστες και όχι τα Μαύρα Γιλέκα που «προσέβαλαν» το μνημείο. Η παρέμβαση είχε επιτυχία μιας και 700 Μαύρα Γιλέκα έκαναν κατάληψη στο μνημείο. Η αστυνομία που ήταν στο σημείο αναγκάστηκε να μεταφέρει τα αιτήματα και την*

απαίτηση για τη συνάντηση με τον πρωθυπουργό. Όμως ο Edouard Philippe προτίμησε να αγνοήσει την απαίτηση και έστειλε ένα τουίτ για την «αποκατάσταση της τάξεως» κατά τη διάρκεια της εκκένωσης. Ακολούθησε μεγάλη καταστολή που απασχόλησε τα ΜΜΕ. Όμως η καταστολή δεν σταμάτησε το κίνημα. Όλοι οι έγκλειστοι σε διοικητική κράτηση αφέθηκαν ελεύθεροι και δεν απελάθηκαν χάρη στη δικονομική και πολιτική αυτοάμυνα του κινήματος και επίσης χάρη στην αλληλεγγύη όλων. Οι πληγωμένοι θεραπεύτηκαν. Τα Μαύρα Γιλέκα στη συνέχεια συναντήθηκαν σε μία γενική συνέλευση για να αποφασίσουν πως:

-Ο αγώνας συνεχίζεται και πως η καταστολή δεν τρομάζει κανένα.

-Με οργή και αποφασιστικότητα τα Μαύρα Γιλέκα είναι πιο δυνατά από ποτέ!

Σημειώσεις:

* Prefecture de Police : Νομαρχιακό κτίριο που στεγάζει τις διοικητικές υπηρεσίες, το τοπικό αρχηγείο της αστυνομίας και τις υπηρεσίες ασύλου και άδειας παραμονής

** Τα Μαύρα Γιλέκα χρησιμοποιούν τον όρο référent. Αντίθετα με τον όρο «αντιπρόσωπος» που υποδηλώνει σαφώς την ανάθεση, εδώ μεταφράζεται ως «εκπρόσωπος» με την έννοια της ανάκλησης και την εκ περιτροπής αλλαγή προσώπων στη θέση αυτή, που ο ρόλος τους είναι να ενημερώνουν και να μεταφέρουν αυστηρά και μόνο ότι αποφασίζεται στη συνέλευση.

*** Panthéon: Είναι το εθνικό μνημείο του Παρισιού και της Γαλλίας.